

גמרא סדורה

מסכת

בבא בתרא

פרק ב' "לא יחפור"

לימוד פרק זה לזכות כל הילדים שנולדו השבוע,
שיזכו לבריאות ושמחה בגשמיות וברוחניות להם ולכל משפחתם
הוריהם, והסבים והסבתות [כולל הרבא], ירוו מהם נחת יהודי ושמחה, וישמחו בחופתם

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמינ!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בניך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

שבט תשע"ז

מסכת בבא בתרא פרק ב' - "לא יחפור"

ר"י

1. יז, א-ב

משנה

לא יחפור אדם: בור סמוך לבורו של חבירו,
ולא שיח,
ולא מערה,
ולא אמת המים,
ולא נברכת נובסין,
אלא אם כן: הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים,
וקד בסיד.

ומרחיקים את: הגפת,
ואת הזבל,
ואת המלח,
ואת הסיד,
ואת השלעים,
מכותלו של חבירו שלשה טפחים,
או¹⁵⁹ קד בסיד.

מרחיקו את: הזרעים,
ואת המחרשה,
ואת מי רגלים,
מן הכותל שלשה טפחים.

ומרחיקין את: הריחים - שלשה מן השכב, שהן ארבעה מן הרבב,
ואת: התנור - שלשה מן הכליא, שהן ארבעה מן השפה.

גמרא

י"ב, פתח ב"בור", ומסיים ב"כותל"!
(ליתני: אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים!)¹⁶⁰

אמר אביי, ואיתימא רב יהודה:
מכותל בורו שנינו.

וליתני:

אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים!

הא קא משמע לן:
דכותל בור שלשה טפחים,
נפקא מינה:
למקח וממכר.

כדתניא:

"האומר לחבירו: 'בור וכותליה אני מוכר לך',
צריך שהיה הכותל שלשה טפחים".

לא יחפור. בור שיח ומערה. מפורשים
בבבא קמא בפרק שור שנגח את הפרה (דף
כ:):

בור. עגול:

שיח. ארוך וקצר:

מערה. מקורה בקירוי:

נברכת הכובסים. חופר חפירה מרובעת
בעומק אמה או יותר ומי גשמים מתכנסים
בה לכבס בגדיהם והיו להם שתיים אחת
ששורים את הבגדים יום או יומים בצואת
כלבים והיא קרויה מחמצן בגמי ואחת
שמשפשים בה והיא קרויה נדיין:

אא"כ כו'. מפני שהחפירה הסמוכה לבור
מחלשת כותלי הבור ומרפה אותו:

וסד בסיד. את כותלי חפירתן:

גפת. פסולת זיתים שנתעצרו בבית הבד:

הסלעים. אבנים שהאור יוצא מהן שקורין
קויליי"ש שכל אלו קשין לחומה שמוציאין
הבל:

מן הכותל. כותל לבנים של טיט הבנוי על
גבי קרקע ולא בבור קאי השתא:

זרעים. קשין לכותל כדמפרש בגמי:

ומחרישה. מרפה את יסודו ונופל:

מי רגלים. ממסמסין את הלבנים שהן של
טיט יבש:

ריחים. קשין לכותל שמנידין את הקרקע
בגלגול חבטתו:

מן השכב. היא הריחים התחתונה:

הרבב. היא העליונה הרוכבת על זו והיא
קצרה טפח מן התחתונה:

ואת התנור שלשה מן הכליא. תנור כלי
חרס הוא שרוף בכבשן כשאר קדירות ופיו
למעלה והבא לקובעו בארץ עושה בנין טיט
ואבנים שיהיו לו לבסיס ומושיבין אותו
עליו שלא יצטננו שוליו מחמת קרקע ואותו
בנין עשוי בשיפוע רחב מלמטה וקצר
מלמעלה כמדת התנור תחתונה קרוי כליא
ועליונו קרוי שפה כלומר שפת הכליא
שפתה עליונה ולפי שהבלו של תנור קשה
לכותל צריך להרחיקו:

גמ'

פתח בבור. סמוך לבורו של חבירו והדר
סיים אלא אם כן הרחיק מכותל הורה ליה
למיתני אלא אם כן הרחיק מבורו דאילו
מכותלו כותל הבנוי על גבי קרקע הוא:

מכותל בורו שנינו. כלומר האי כותל דקתני

מכותל בורו קאמר שאף הוא קרוי כותל:

וליתני מבורו של חבירו. ואנא ידענא
דמכותל קאמר דאי מחלל בורו קאמר אין
זה כונס לתוך שלו כלום ופעמים שהוא
סותר אף כותל חבירו אם הוא רחב
משלשה:

הא קא משמע לן. במאי דתניא מכותל בורו
למדנו בה שהכותל בורו של ראשון מילא
כל שלשה טפחים שהזקק גם הוא להרחיק
מן המיצר וממאי מדקתני שהחפירות חללו
של זה אינה מופלגת מכותלו של זה אלא
שלשה טפחים שהוא כונס לתוך שלו נמצא
ששלשת הטפחים שכנס גם זה לתוך שלו
הכותל מלאם ואשמועינן שיעור רחב
כותלי בור:

ונפקא מינה למקח וממכר. וא"ת מנלן
שהכותל הראשון הוא הוי שיעור הרחקה
מן המיצר והלא לא היה לחבירו בור סמוך
למיצר ופליגי בה אביי ורבא ושמעין ליה
לאביי דאמר ראשון אינו צריך להרחיק
תריך הא שמעינן ליה לאביי גופיה דאוקמה
כשבאו לחפור בבת אחת ששניהן הזקקו
להרחיק כל אחד ואחד שלשה טפחים:

¹⁵⁹ וי"ג וסד. עיין מחלוקת רש"י (יט, א ד"ה ליערבינהו) ותוס'.

¹⁶⁰ עיין בראשונים. רשי אינו גורס אלא בהמשך ועיין תוס' ד"ה פתח.

2. יז, ב - יט, א

רס"י

הבא לסמוך. בורו תחילה בצד המיצר ולחבירו אין שם בור :
העשויה לבורות. כגון בית השלחין שצריכה להשקות תדיר :
אפי' לרבנן דאמרי כו'. דשמענין מינה אדם צריך לכנוס לתוך שלו כדי שלא יזיק את חבירו ולא אמרינן זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו :
ליתנהו לשרשים. אלא סופן שיתפשטו עשרים וחמשה אמה ויזיקו את כותלי הבור :
מרפית לי. שהיא מרעדת ונדה מחמת המכה :
הא איתמר עלה מכותל בורו שנינו. ולמדנו בה שאף הראשון הוזקק להרחיק כדי כותל שהוא שלשה טפחים כדאמרן :
אלא לאביי קשיא. דהוא גופיה אוקים דמכותל בורו שנינו ועל כרחך לא הוזכר שם כותל אלא ללמדנו ששיעור כותל כדי הרחקת המיצר הוא אלמא אף הראשון הוזקק להרחיק :

איתמר:

הבא לסמוך בצד המצר:

אביי אמר: סומך,

ורבא אמר: אינו סומך.

בשדה העשויה לבורות - דברי הכל: אינו סומך,

כי פליגי:

בשדה שאינה עשויה לבורות.

אביי אמר: סומך,

דקא אינה עשויה לבורות.

רבא אמר: אינו סומך,

דאמר ליה כי היכי דאת אימלקת וחפרת, אנא נמי ממלקנא וחפרנא.

איכא דאמרי:

בשדה שאינה עשויה לבורות - דברי הכל: סומך,

כי פליגי:

בשדה העשויה לבורות.

אביי אמר: סומך,

אפילו לרבנן דאמרי "מרחיקין את האילו מן הבור עשרים וחמש אמה",

התם הוא דבעידנא דקא נטע איתא לבור,

אבל הקא בעידנא דקא חפר ליתא לבור.

ורבא אמר: אינו סומך.

ואפילו לרבי יוסי דאמר: "זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו".

הני מילי התם דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשיו דמזקי ליה לבור,

אבל הקא אמר ליה: כל מרא ומרא דקא מחיית קא מרפית לה לארעאי.

תנן:

"לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו".

טעמא דאיכא 'בור',

הא ליכא 'בור' - סומך.

בשלמא להך לישנא דאמרת בשדה שאינה עשויה לבורות - דברי הכל סומך,

מתניתין בשדה שאינה עשויה לבורות.

אלא להך לישנא דאמרת: בשדה שאינה עשויה לבורות פליגי,

בשלמא לאביי - ניהא,

אלא לרבא - קשיא!

אמר לך רבא:

הא איתמר עליה:

אמר אביי ואיתמא רב יהודה:

מכותל בורו שנינו.

איכא דאמרי:

ואיתמר עליה,

אמר אביי ואיתמא רב יהודה:

מכותל בורו שנינו.

בשלמא להך לישנא דאמרת: בשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך,

מתניתין בשדה העשויה לבורות.

אלא להך לישנא דאמרת: בשדה העשויה לבורות פליגי,

בשלמא לרבא - ניהא,

אלא לאביי - קשיא!

אמר לך אביי:

מתניתין שבאו לחפור בבת אחת.

רָשׁ"י

הבא בידים. קרקע רך מתכתש מאיליו:
זה וזה מרחיק. אלמא אף על הראשון להרחיק: ה"ג **בא בידים שאני ודקארי לה מאי קארי לה בא בידים איצטריך סד"א נו'.** כלומר הוא הדין אע"ג דלא בא בידים והאי דנקט בידים רבותא אשמעינן דאף על גב דבא בידים אין צריך להרחיק אלא שלשה טפחים: **מתנתא.** דבר לח: **טירינא.** איטונייר בלע"ז כמו דטרייא לרישיה באלו טריפות (חולין דף מה.):

תא שְׁמַע:

"סַלַע הַבָּא בְיָדִים,
זֶה חוֹפֵר בּוֹרוֹ מִבְּאֵר, וְזֶה חוֹפֵר בּוֹרוֹ מִבְּאֵר,
זֶה מְרַחֵק שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְסָד בְּסִיד,
וְזֶה מְרַחֵק שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְסָד בְּסִיד!"

"בָּא בְיָדִים" שְׁאֵנִי.

וּדְקָאָרִי לָהּ מַאי קָאָרִי לָהּ?

"בָּא בְיָדִים" אֵיצְטְרִיכָא לִיה,

סְלָקָא דְעֵתָהּ אָמֵינָא:

כִּיּוֹן דְּ"בָא בְיָדִים", לִיבְעֵי נְמִי רוּחָא טְפִי,
 קָא מְשַׁמַּע לֵן.

תא שְׁמַע:

"מְרַחֵקִין אֶת:

הַגֶּפֶת, וְאֶת הַזָּבֵל, וְאֶת הַמֶּלַח, וְאֶת הַסִּיד, וְאֶת הַסְּלָעִים,
מְכוֹתְלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים,
אוֹ סָד בְּסִיד."

טַעמָא דְאִיכָא "כוֹתֵל", הָא לִיכָא כּוֹתֵל סוּמְדָה!

לָא,

כִּי לִיכָא כּוֹתֵל, נְמִי לָא סְמִידָה,

וְאֵלָא מַאי קָא מְשַׁמַּע לֵן?

הָא קָא מְשַׁמַּע לֵן:

דְּהֵינִי קָשׁוֹ לְכוֹתֵל.

תא שְׁמַע:

"מְרַחֵקִים אֶת:

הַזָּרְעִים, וְאֶת הַמְּחַרְיֶשָׁה, וְאֶת מֵי רְגָלִים
מִן הַכוֹתֵל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים."

טַעמָא דְאִיכָא "כוֹתֵל",

הָא לִיכָא כּוֹתֵל - סְמִידָה!

לָא,

כִּי לִיכָא כּוֹתֵל - נְמִי לָא סְמִידָה,

וְאֵלָא מַאי קָא מְשַׁמַּע לֵן?

הָא קָא מְשַׁמַּע לֵן:

דְּמִתְנַתָּא קָשָׁה לְכוֹתֵל.

תא שְׁמַע:

"וְאֶת הַרְיָחִים שְׁלֹשָׁה מִן הַשֶּׁכֶב שֶׁהוּ אַרְבַּעָה מִן הַרְבֵּב."

טַעמָא דְאִיכָא כּוֹתֵל,

הָא לִיכָא כּוֹתֵל - סְמִידָה!

לָא,

כִּי לִיכָא כּוֹתֵל, נְמִי לָא סְמִידָה,

וְאֵלָא מַאי קָא מְשַׁמַּע לֵן?

הָא קָא מְשַׁמַּע לֵן:

דְּטִירִינָא קָשָׁה לְכוֹתֵל.

תא שְׁמַע:

רפ"י

חנות של נחתומין. מוכרי לחם שמסיקין שם אור תמיד:
אוצר. עלייה שאוצרין בה תבואה ושמן ויין והעשן קשה להן:
ולא רפת בקר. הריח קשה להן:

דירה שאני. חנות ורפת בקר דירתו של אדם הן ואין לנו לאסור דירתו עליו אלא ההיזק מוכן:

דיקא נמי. דדירה שאני:
דקתני עלה. דההיא אם היתה הרפת בקר קודמת לאוצר מותר ובכולהו שאר הרחקות דמתני' לא תנא הכי ש"מ הכא משום דדירה שאני אבל אינך אף הראשון צריך להרחיק:
אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. כדמפרש טעמא כדי עבודת הכרם שהיו חורשים הכרם במחרישה וכן בשעת הבציר בוצרין אותם בעגלות וצריך להן מקום פנוי ארבע אמות שלא תיכנס עגלת מחרישתו בקרקע חבירו:

טעמא משום עבודת הכרם. שהוא מזיקו בידיים הא לאו הכי סמיך ואע"ג שיתפשטו שרשיו ויזיקו בשדה בין לעכב המחרישה בין לחפירת הבור:
צונמא. סלע חזק שלא יתפשטו שרשיו לשם:

גדר בינתים. שאין מזיקו עוד לעבודת הכרם זה סומך אילנות לגדר מכאן וזה סומך אילנות לגדר מכאן ואי נמי אחד מהן שדה לבן אין כאן כלאים כדאמר בעירובין (דף יא.) אם גפנים מכאן מותר לזרוע כאן גבי נעץ ארבעה קונדיסין ומתח זמורה על גביהן דדמיא לצורת הפתח קתני מיהא זה סומך ואע"ג דאזלי שרשים תחת הגדר ומתפשטין לתוך השדה:

מעמיק להן. בעל השדה קוצץ את השרשין שיצאו בשדהו בעומק שלשה טפחים:
ואי לאו צונמא. וזה נוטע שם שלא כדת מעמיק להו זה כשיזיקו הן:

עשרים וחמשה אמות. כך שיערו שהשרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הבור:

"ואת התנור שלשה מן הבליא, שהו ארבעה מן השפה."

טעמא דאיכא כותל,
הא ליכא כותל - סמיה!

לא,
כי ליכא כותל נמי לא סמיה,
אלא מאי קא משמע לן?
הא קא משמע לן:
דהבלא קשה לכותל.

תא שמע:

"לא יפתח אדם חנות: של נחתומין,

ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו,
ולא רפת בקר" (בבא בתרא כ:).

טעמא דאיכא אוצר,
הא ליכא אוצר - עביד!

דירה שאני.

דיקא נמי דתני עלה:

אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר.

תא שמע:

לא יטע אדם אילן סמוך לשדה,

אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות (בבא בתרא כו:).

ותני עלה: ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הנכרם,

טעמא דמשום כדי עבודת הנכרם,

הא לאו משום כדי עבודת הנכרם - סמיה,

ואף על גב דאיכא שרשין דקא מזקי!

הכא במאי עסקינן:

דמפסיק צונמא

דיקא נמי דקתני¹⁶¹:

"היה גדר בינתים,

זה - סומך לגדר מכאן,

וזה - סומך לגדר מכאן."

אי הכי,

אימא סיפא:

"היו שרשיו יוצאין בתוך של חבירו,

מעמיק להו שלשה טפחים,

כדי שלא יעבב המחרישה."

ואי מפסיק צונמא מאי בעו התם?

הכי קאמר:

ואי לאו צונמא,

והיו שרשיו יוצאין לתוך של חבירו,

מעמיק שלשה טפחים,

כדי שלא יעבב המחרישה.

תא שמע:

"מרחיקין את האילן מן הבור - עשרים וחמשה אמה" (בבא בתרא כה:).

¹⁶¹ ויש שגרסו - תא שמע במקום שורה זו. נ"מ האם זה סיוע או קושיא חדשה על רבא.

טעמא דאיכא בור, הא ליכא בור סמיד!

לא,

כי ליכא בור נמי לא סמיד,

והא קמשמע לן:

דעד עשרים וקמ"ש אמה אולי שרשים ומזקי לבור.

אי הכי,

אימא סיפא:

"ואם אילו קדם - לא יקוץ" (בבא בתרא כה:).

ואי דלא סמיד היכי משפחת לה!

כדאמר רב פפא: בלוקח,

הכי נמי בלוקח.

תא שמע:

"מרחיקין את:

המשנה מן הירק,

ואת הברייתין מן הבצלים,

ואת החרדל מן הדבורים" (בבא בתרא כה:).

טעמא דאיכא ירק,

הא ליכא ירק - סמיד!

לא,

כי ליכא ירק, נמי לא סמיד.

והא קא משמע לן:

דהני קשו אהדדי.

אי הכי,

אימא סיפא:

"דבי יוסי:

מתיר בחרדל, מפני שיכול לומר לו:

עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוראי,

הרחק דבורך מן חרדלאי שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי" (בבא בתרא כה:).

ואי דלא סמיד, היכי משפחת לה?

יחב,

אמר רב פפא:

בלוקח.

אי בלוקח, מאי טעמא דרבנן?

ועוד,

מאי טעמא דרבי יוסי, אפילו משרה וירקא נמי!

אמר רבינא:

קא סברי רבנן: על המזיק להרחיק את עצמו.

מכלל דרבי יוסי סבר: על הניזק להרחיק את עצמו,

אי על הניזק - אפילו משרה וירקא נמי!

אלא,

לעולם רבי יוסי נמי, על המזיק סבירא ליה,

והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן:

תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני, והני לא מזקי הני,

רפ"י

הוא הדין כו'. והא קמ"ל דעד כ"ה אמה אזלי שרשין ומזקי לבור:

ה"ג אי הכי אימא סיפא אם האילן קדם לא יקוץ אי לא סמיד היכי משפחת לה.

דהאילן קדם ואי שלא כדין סמך אמאי לא יקוץ מה לי בור קדם דקתני קוצץ ומאי שנא אילן קדם דתנא לא יקוץ:

כדאמר רב פפא. לקמן בשמעתין:

הכא נמי בלוקח. אדם שנטע אילן בתוך שדהו ואח"כ מכר חצי שדהו לאיש אחר ובא הלוקח וחפר בור אין זה צריך לקוץ אילן שנטעו ברשותו:

את המשרה. מים ששורין בו את הפשתן:

מן הירק. של מיני מאכל כרוב ושומין וכרישין:

ואת הכרישין. כרתי פוריל"ש:

ואת החרדל מן הדבורים. שאוכלין את החרדל ומחדד את פיהם ואוכלות את דבש שלהן:

כי ליכא ירק נמי לא סמיד. והא קמ"ל דהנך קשו אהדדי:

עד שאתה אומר הרחק את חרדליך מדבורי. שעל המזיק להרחיק עצמו הרחק אתה דבוריך מן חרדליי שאף אתה נקרא מזיק:

ואי לא סמיד. איניש היזק למיזר חבירו אפילו בשאין שם דבר הניזוק אית ליה לר' יוסי דאלו שניהן מזיקין הן היכי משפחת ליה דליסמוך חד מינייהו ברישא הרי חבירו מעכב עליו:

בלוקח. אחר שעשה זה משרה בתוך שדהו או זרע שם חרדל מכר מחצה שדהו לאחר והלוקח זרע שם ירק או העמיד דבורים:

אמאי מרחיק. הרי ברשות עשה:

ועוד מאי טעמא דרבי יוסי. דלא פליג אלא בחרדל וטעמא משום דתרוייהו מזיקין הן וליפלוג נמי במשרה וירק:

על המזיק להרחיק את עצמו. ואף על פי שמתחלה עשה ברשות:

אלא חרדל ודבורים - תרנייהו מזקי אהדדי!

ורבנן: דבורים לחרדל לא מזקי ליה,
אי בבינתא - לא משקחא ליה.
אי בטרפא - הדר פארי.

וסבר רבי יוסי על המזיק להרחיק את עצמו?!
והתנן:

"דבי יוסי אומר:

**אף על פי שהבור קודמת לאילן - לא יקום,
שנה - חופר בתוך שלו,
וזה - נוטע בתוך שלו!**

אלא,

לעולם רבי יוסי על הניזק סבירא ליה,
ולדבריהם דרבנן קאמר להו:
לדידי, על הניזק להרחיק את עצמו, ואפילו משרה וירקא לא בעי רחוקי,
אלא לדידכו דאמריתו: 'על המזיק',
תינח משרה וירקא, דהני מזקי הני, והני לא מזקי הני,
אלא חרדל ודבורים תרנייהו מזקי אהדדי.

ורבנן: דבורים לחרדל לא מזקי ליה,
אי בבינתא - לא משקחת ליה.
אי בטרפא - הדר פארי.

יטא

רפ"י

אי בבינתא. גרעין הזרע:
לא משקחת ליה. הדבורה לפי
שהוא טמון בשרביטו:
ואי בטרפא. ואם יאכל העלה:
הדר פארי. חוזר וצומח:

3. יט, א

רש"י

מִן הַמַּחְמֵצִין. נְבֻרְכָת שְׁשׁוּרִין בּוֹ
אֶת הַבְּגָדִים יוֹם אֶו יוֹמִים
בְּצוּאת כְּלָבִים עַד שְׁמַחְמִיצִין
וּמְסַרִיחִין:

אָבֵל מִן הַנְּדִיין. נְבֻרְכָת שְׁכּוּבִין
וּמְשַׁפְּסִין בֵּה מֵתוּךְ שֶׁהִמִּים
נִתְזַין לְמַרְחֹק צְרִיךְ לְהַרְחִיק ד'י
אִמּוֹת:

**"וְלֹא נְבֻרְכָת הַנּוֹבְסִין,
אֲלֵא אִם בְּנִי: הִרְחִיק מִכּוֹתֵל חֲבִירוֹ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים,
וְסֵד בְּסִיד".**

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בְרַ אֲבִיבֵה:
לֹא שָׁנוּ אֲלֵא מִן הַמַּחְמֵצִין,
אֲבָל מִן הַנְּדִיין - אַרְבַּע אִמּוֹת.

תְּנִינָא נְמִי הַכִּי:
"נְבֻרְכָת הַנּוֹבְסִין אַרְבַּע אִמּוֹת".

וְהָא אֲנִי תְנִין:
"שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים!"

אֲלֵא לֹאוֹ שְׁמַע מִיְנָה כְּדָרְב נַחֲמָן.

וְאִיכָא דְרַמִּי לְהוּ מִירְמִי:

תְנִין:
"נְבֻרְכָת הַנּוֹבְסִין שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים".

וְהִתְנִינָא:
"אַרְבַּע אִמּוֹת!"

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בְרַ אֲבִיבֵה:
לֹא קָשִׁיא:
כָּאן - מִן הַמַּחְמֵצִין,
כָּאן - מִן הַנְּדִיין.

רַב חֲזִינָא כְּרִיָּה דְרַב אֲוִיָּא:
מִתְנִי לָהּ בְּהִדְיָא:
"אֲלֵא אִם בְּנִי הִרְחִיק מִשְׁפַּת מַחְמֵצוֹ וּלְכּוֹתֵל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים".

4. יט, א

רפ"י

ה"ג או סד בסיד תנן. כלומר או
 ירחיק או סד:
ליערבינהו. לתרתי בבי רישא
 ומציעתא דהתם או סד בסיד
 תנן אלא מדלא ערבינהו ש"מ
 דברישא וסד בסיד תנן דבעינן
 תרוייהו הרחקה וסיד:
בא בידים אצטריך. למנקט ליה
 לתנא ואע"ג דה"ה ללא בא
 בידים:

"וְסָד בְּסִיד"

איבעיא להו:

"וְסָד בְּסִיד" תנן,

או דילמא: "או סד בסיד" תנן?

פשיטא **"וְסָד בְּסִיד" תנן,**

דאי סלקא דעתך: "או סד בסיד" תנן,

אם כן ליערבינהו וליתנינהו.

דילמא משום דלא דמי, האי היזיקא להאי היזיקא,

רישא - היזיקא דמתונא,

סיפא - היזיקא דהבלא.

תא שמע:

"דבי יהודה אומר:

סלע הבא בידים,

זה חופר בורו מבאן וזה חופר בורו מבאן,

זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד,

וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד."

טעמא ד"בא בידים",

הא לא "בא בידים" - לא,

הוא הדין דאף על גב דלא "בא בידים" נמי סד בסיד,

ו"בא בידים" איצטריכא ליה,

סלקא דעתך אמינא: כיון ד"בא בידים" ליבעי רווחא טפי,

קא משמע לן.

5. יט, א

"מַרְחִיקִין אֶת הַגֶּפֶת וְאֶת הַזָּבֵל וְאֶת הַמֶּלַח, וְאֶת הַסֵּלֶעִים,
מִכּוֹתְלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, אוֹ 162 סָד בְּסִיד".

תנן התם:

בְּמָה טוֹמְנִין וּבְמָה אֵין טוֹמְנִין?

אֵין טוֹמְנִין: לֹא בַּגֶּפֶת וְלֹא בַּזָּבֵל וְלֹא בַּמֶּלַח, וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בַּחֹל,

בֵּין לַחִין בֵּין יְבִשִׁין" (שבת מז:).

מאי שְׁנָא הָכָא דְקַתְנִי:

"סֵלֶעִים" וְלֹא קַתְנִי חוֹל,

וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְקַתְנִי:

"חוֹל" וְלֹא קַתְנִי סֵלֶעִים?

אָמַר רַב יוֹסֵף:

לְפִי שְׂאִין דְרַבֵּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִין בְּסֵלֶעִים.

אָמַר לִיה אַבִּי:

וְכִי דְרַבֵּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִין בְּגִיזֵי צֶמֶר וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן?

דְתַנִּיא:

"טוֹמְנִין בְּגִיזֵי צֶמֶר וּבְצִיפֵי צֶמֶר וּבְלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן, וּבְמוֹכִין,

וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן".

אֵלָא אָמַר אַבִּי:

"יְגִיד עֲלֵיו רֵעוּ" 163 (איוב לו, לג).

תְנָא הָכָא: 'סֵלֶעִים' וְהוּא הֵדִין לְחוֹל,

תְנָא הָתָם: 'חוֹל' וְהוּא הֵדִין לְסֵלֶעִים.

אָמַר לִיה רַבָּא:

אי "יְגִיד עֲלֵיו רֵעוּ", לִיתְנִינְהוּ לְכוּלְהוּ בְחָדָא,

וְלִיתְנִי חָדָא מְנִייהוּ בְאִידָהּ, וְהוּא הֵדִין לְאִידָהּ!

אֵלָא אָמַר רַבָּא:

הָתָם - הֵינְנוּ טַעֲמָא דְלֹא קַתְנִי 'סֵלֶעִים', מִשּׁוּם דְמִשְׁתַּכִּי לָהּ לְקַדְרָה,

הָכָא - הֵינְנוּ טַעֲמָא דְלֹא קַתְנִי 'חוֹל', מִשּׁוּם דְמַחְמִימֵי חַיִּים, וּמְקַרְרֵי קְרִיר.

וְהָא תְנִי רַבִּי אוֹשְׁעִיא: "חוֹל"!

הָתָם בְּמַתוֹנָא.

תְנָא דִידָן נְמִי לִיתְנִי וְלוֹקְמִיָּה בְמַתוֹנָא!

הָא תְנָא לִיָּה: "אֲמַת הַמַּיִם".

אִטוּ מִי לֹא קַתְנִי: "אֲמַת הַמַּיִם", וְקַתְנִי: "נְבֻרְכַת הַכּוֹבְסִין"!

הִנְהוּ צְרִיכֵי,

דְאִי תְנָא 'אֲמַת הַמַּיִם' מִשּׁוּם דְקַבִּיעָא,

אָבַל 'נְבֻרְכַת הַכּוֹבְסִין' לֹא קַבִּיעָא - אִימָא לֹא.

וְאִי תְנָא 'נְבֻרְכַת הַכּוֹבְסִין' מִשּׁוּם דְקוּוּ וְקִימֵי,

אָבַל "אֲמַת הַמַּיִם" - לֹא,

צְרִיכָא.

רפ"י

במה טומנין. את החמין בשבת

דאמור רבנן דאסור להטמין

בדבר המוסיף הבל והתם מפרש

טעמא גזירה שמא יטמין ברמץ:

לשונות של ארגמן. צמר צבוע

ואחר כך חזרו והחליקוהו

במסרק ועשוי לשונות לשונות:

וכי דרכן להטמין בהן. ואפ"ה

איירי בהו רבנן:

ציפי צמר. לאחר ששרקו ונפצו

במסרק:

ובמוכין. של שחקי בגדים

שהסורק מוציא מבגדי הצמר

בקוצים:

ואין מטלטלין אותם. שהן

מוקצים למלאכת בגדים:

ה'ג אי יגיד עליו ריעו ליתנינהו

לכולהו בחדא וליתני חדא

מינייהו באידך ולימא כו'.

ליתנינהו לכולהו. כל הנך משום

הבלא בחדא או כאן או אצל

שבת:

הנך משום דמשתכי לה

לקדירה. שמשברין את הקדירה

כך שמעתי כאן ובכל מקום

שמעתי שמעלה חלודה:

דמחממי חיים. כשנותנין בו

דבר חם הוא מתחמם וגבי

הטמנה מחמימי הוא אבל גבי

כותל קריר:

והתנא רבי אושעיא. להרחקות

דמתני' בתוספתא שלו וקאמר

חול גבייהו:

במתנא. אצל היוזק לחלוח

שנאה ובחול לח ולא אצל היוזק

הבל:

נברכת כובסין. לא קביעא

כאמת המים שאמת המים

עשוין להיות שם עולמית אבל

זו הכובס פעמים שמשתנה

לאומנות אחרת:

דקו וקיימי. וליחלוחן קשה

יותר משל מים חיים:

162 וי"ג וסד. עיין מחלוקת רש"י (יט, א ד"ה ליערבינהו) ותוס'.

163 יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה

6. יט, א-ב

רס"י

תיפוק ליה משום מחרישה.
 שהרי חרשו תחילה ואפי' לא זרע ליה תנא ל"י מרחיקין:
במפולת יד. שזרעו בלא חרישה' חופר במרה ואינו מעמיק כעומק המחרישה:
ותיפוק ליה משום זרעים. שסתם חורשין סופן לזרוע והא קתני זרעים:
בחורש לאילנות. שיש שם אילנות מימים רבים ובא לחרוש תחתיהם להשביון:
ותיפוק ליה משום מיא. שצריך להשקותן תמיד וכיון דאי אפשר לזרעים בלא מים למה ליה למתנינחו הא תנא ליה הזיק דליחלוח אצל כותל:
לצדדין קא משתרישי. ומחלידין מתחת לכותל ומקלקלים יסודו:
המבריד את הגפן. גפן יחידי שאין בזרעים שאצלם משום עירבוב דאין כרם בפחות מחמש גפנים שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב אלא שלא ינק הזרע מן הגפן:
מבריד. כמו ויברך הגמלים (בראשית כד) כופף זמורת גפן מחוברת ומברכה בקרקע בצדיה לכאן ולכאן וקורין בלע"ז פרובנייר:
שמחלידין את הקרקע. אצל הכותל במקומן ומעלין עפר תיחוח ומתמוטט קרקע יסוד הכותל לצדדין:

"מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים, מן הכותל שלשה טפחים".

"זרעים"? תיפוק ליה משום "מחרישה"!

במפולת יד.

"מחרישה"? ותיפוק ליה משום 'זרעים'!

בחורש לאילנות.

ותיפוק ליה משום מיא!

תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב: "למטר השמים תשנה מים".

יט, ב לְמִימְרָא: דְזָרְעִים אֲלֻצְדָּדִין קָא מְשַׁתְרִישִׁי וְהָא תַנְנִי:

"המבריד את הגפן בארץ,

אם אין על גבה עפר שלשה טפחים - לא יביא זרע עליה" (כלאיים ז, א).

ותני עלה: "אבל זרע את הצדדין - אילך ואילך".

אמר רבי חגא בשם רבי יוסי:

מפני שמחלידין את הקרקע, ומעלין עפר תיחוח.

7. יט, ב

רָס"י

משתין בקיר. אלמא דרך בני אדם כן:
בשופכין. עביט מלא ושופכו שם:
לא ישתין. ליכא לאוקמי אלא במשתין ממש:
בכותל לבינים. שהם של טיט שנתיבשו בחמה והם נימוקים מחמת המים:
וכמה טפח. מפני שמטשטש את הקרקע סמוך ליסוד הכותל:
ובצונמא. אם כותל זה בנוי בסלע דליכא למיחש בטישטוש קרקע:
מותר. סמוך ממש ואסיפא קאי בכותל אבנים:

"וְאֵת מֵי רְגָלִים מִן הַכּוֹתֵל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים" וכו'.

אמר רבה בר בר חנה:
 מותר לאדם להשתין מים בצד כותלו של חברו,
 דכתיב: **"והקרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל"**¹⁶⁴ (מלכים א כא, כא).

והא אנו תנו:
"וְאֵת מֵי רְגָלִים מִן הַכּוֹתֵל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים!"

התם בשופכין.

165

תא שמע:
**"לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חברו,
 אלא אם בן הרחיק ממנו שלשה טפחים;
 במה דברים אמורים: בכותל לבינים,
 אבל בכותל אבנים, - בכדי שלא יזיק,
 ובמה?
 טפח,
 ושל צונמא - מותר".**
 תיבכתא דרבה בר בר חנה!

תיבכתא.

והא רבה בר בר חנה קרא קאמר!

התם הכי קאמר:
 אפילו מידי דדרביה לאישתוני בקיר, לא שביקנא ליה,
 ומאי ניהו? כלבא.

¹⁶⁴ הנני מביא אליך דעה ובערתי אחריו והקרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל

¹⁶⁵ מסורת הש"ס בשם המהרש"ל מוחק את גירסת הדפוס:

(תא שמע):

"לא ישפוך אדם מים בצד כותלו של חברו, אלא אם בן הרחיק ממנו שלשה טפחים!"

התם נמי בשופכין).

ויש שגרסו בברייתא "לא יטיל".

8. יט, ב - כ, ב

רש"י

רקיק. סופגנין חררה דקה ורכה:
אינו ממעט בחלון. שבין בית לבית ויש בו פותח טפח ומת מונח באחת מהן וטומאה בוקעת לצד שני אין רקיק ממעט שיעורן מלהוציא טומאה דכיון דראוי לאכילה לא מבטיל להתם דנהוי כמחיצה:
אבל רקיק דמאיס. מתוך שהוא דק ולחלוח הכותל מרטבו נמאס:
שנילוש במי פירות. שאינן מכשירין ואין אוכל מקבל טומאה בלא הכשר משקה הקרוי משקה כגון מים ויין וחלב:
וחבית מלא גרוגרות. תאנים יבשים וכגון שלא הוכשרו:
כל שאילו ינטלו. הקופה וחבית:
ויכולין. התבן או הגרוגרות לעמוד בפני עצמן חוצצין בפני הטומאה:
ואם לאו אין חוצצין. שהחבית והקופה אין חוצצין לפי שהן מקבלין טומאה:
סריא נרקב.
והא חזי לטינא. ולא מבטל ליה:
דאית ביה קוצי. והן היו רומסין ברגליהן בטיט:
הא חזו. לאכילה כולהו הנך תיובתא דשמואל דאמר מידי דחזי ליטלו משם לאחר זמן אין ממעט בחלון:
בשהתריפו. התליעו:
אי פומיה לבר. לצד הבית שאין המת בתוכו:

אמר רבי טובי בר קיסנא אמר שמואל:
 רקיק אינו ממעט בחלון.

מאי איריא 'רקיק'? אפילו עבה נמי!

לא מיבעיא קאמר,
 לא מיבעיא עבה, כיון דאייחזי ליה, לא מבטיל ליה,
 אבל רקיק דממאיס, אימא בטולי מבטיל ליה,
 קא משמע לן.

ותיפוק ליה דהוה ליה דבר שהוא מקבל טומאה,
 וכל דבר שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה!

שנילוש במי פירות.

מיתבי:

"קופה מלאה תבן, וחבית מלאה גרוגרות, המונחים בחלון,
 דאין כל שאילו ינטלו ויכולין תבן וגרוגרות לעמוד בפני עצמן - חוצצין,
 ואם לאו - אין חוצצין" (אהלות, ו, ב).
 והא תבן חזי לבהמתו!

בסריא.

חזי לטינא!

דאית ביה קוצי.

חזי להסקה!

במתונא.

חזי להסק גדול!

הסק גדול לא שכית.

"גרוגרות" הא חזו ליה!

אמר שמואל:
 בשהתריפו.

וכן תני רבה בר אבוה:
 "בשהתריפו".

האי "חבית" היכי דמאי?
 אי דפומא לבר - אהיא גופה תיחזין,
 דהא כלי חרש אינו מטמא מגבו!

כא

אלא דפומא לגאו.

ואי בעית אימא:
 לעולם דפומא לבר,
 הקא במאי עסקינן:

בְּחִבֵּית שְׁל מִתְקַת.

מִיתִיבִי:

"עֲשִׂיבִי שְׁתִּלְשֵׁן וְהִנִּיחֵן בְּחִלּוֹן, או שְׁעָלוּ מֵאֲלִיָּהוּ בְּחִלּוֹנוֹת,
וּמִטְלוֹנוֹיֹת שְׁאִין בְּהוּ שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ,
וְהָאֵבֶר וְהַבְּשָׂר הַמְדוּלְדָלִין בְּבִהְמָה וּבְחִיָּה,
וְעוֹף שְׁשָׁכֵן בְּחִלּוֹן,
וְגוֹי שְׁיֵשֵׁב בְּחִלּוֹן,
וְכֵן שְׁמֹנֶה הַמוֹנַח בְּחִלּוֹן,
וְהַמֶּלַח,
וּבְלִי חֶרֶס,
וְסִפֵּר תוֹרָה -
כּוֹלֵם מִמַּעֲטִין בְּחִלּוֹן.
אֲבָל: הַשְּׁלֵג,
וְהַבְּרָד,
וְהַגְּלִיד,
וְהַכְּפוּר
וְהַמַּיִם -

כּוֹלֵן אִין מִמַּעֲטִין בְּחִלּוֹן".
וְהָא "עֲשִׂיבִין" חִזּוּ לְבִהְמָתוֹ!

בְּאִפְרוֹתָא.

"או שְׁעָלוּ מֵאֲלִיָּהוּ".

כִּיּוֹן דְקָשׁוּ לְכוֹתֵל שְׁקִיל לְהוּ!

אָמַר רַבָּה:

בְּכוֹתֵל חוּרְבָה.

רַב פֶּפְאָ אָמַר:

אֲפִילוּ בְּכוֹתֵל יִישׁוּב,
בְּבִאִין חוּץ לְשִׁלְשָׁה לְחִלּוֹן.

"מִטְלוֹנוֹיֹת"

חִזּוּ לִיָּה לְקָרִיעָה דְלְבוּשָׂא!

בְּסִמְיַכְתָּא.

חִזּוּ לְאוּמְנָא!

בְּרִיסקָא.

אִי בְּרִיסקָא "שְׁאִין בְּהוּ שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ",
שְׁאִין בְּהוּ אַרְבַּעָה עַל אַרְבַּעָה מִיָּבְעִי לִיָּה!

כְּעִין רִיסקָא.

"וְהָאֵבֶר וְהַבְּשָׂר הַמְדוּלְדָלִין בְּבִהְמָה וּבְחִיָּה".
עֲרָקָא וְאֲזֵלָא!

רַס"י

שְׁאִין בְּה שְׁלֵשׁ עַל שְׁלֵשׁ. שְׁאִין
מִקְבֵּלִין טוּמְאָה:

הַמְדוּלְדָלִין. שְׁתִּלוּשִׁין וּמַעוּרִין
בְּמִקְצַת וְהַבְּהֵמָה עוֹמְדַת אֶצֶל
הַחִלּוֹן וְהָאֵבֶר מוֹנַח עַל הַחִלּוֹן
וְתַנּוּן בְּהַעוּר וְהַרוּטָב (חֹלִין
קַכְט). מִטְמָאִין טוּמְאָת אֹכְלִין
בְּמִקּוֹמָן וְצָרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְאֵלוּ לֹא
הוֹכְשֵׁרוּ:

עוֹבֵד כּוֹכָבִים. אִינוּ מִקְבֵּל
טוּמְאָה וְכֵן בֶּן שְׁמֹנֶה שְׁהָרִי הוּא
כֹּאבֵן לֹא חֵי וְלֹא מֵת:

הַמֶּלַח. לֹא מִקְבֵּל טוּמְאָה דְלֹא
אוֹכֵל הוּא בְּאִנְפֵי נַפְשִׁיהָ:

וּכְלֵי חֶרֶס. שְׁאֲחֹרוּיָו לְצַד אֵהֵל
הַטוּמְאָה:

וְהַשְּׁלֵג וְהַבְּרָד - כו'. הוּאִיל
וְנִימוּקִים מֵאֲלִיָּהֶם אִין מִמַּעֲטִים
וְכֵן מַיִם שְׁבִכְלֵי הוּאִיל וְאִם יִנְטֵל
הַכְּלִי אִין עוֹמְדִים בְּפָנֵי עֲצָמָן אִין
מִמַּעֲטִין בְּחִלּוֹן:

הַבְּרָד. גִּלְשִׁיָּא:

הַכְּפוּר. גְּרִישְׁלֵא"ן:

הַגְּלִיד. קָרַח לְבָן שְׁאִינוּ שְׁלֵג:

ה"ג וְהָא עֲשִׂיבִים חִזּוּ לְבִהְמָתוֹ
וְסוּפוּ לִיטְלָן וְאִפִּיָּה כֹל כְּמָה
דְּאִיתְנָהוּ הַתָּם מִמַּעֲטִי וְתִיּוּבְתָא
דְשְׁמוּאֵל:

בְּאִפְרוֹתָא. וְהוּא סַם הַמוֹת
לְבִהְמָה וּמֵאֵן דְּגָרִיס בְּאִרְזוּפְתָא
טוּעָה שְׁהוּא קוֹרְנַס שֶׁל נַפְחִים:

כִּיּוֹן דְקָשׁוּ לְכוֹתֵל. שְׁמַחֲלִידִין
אוֹתוֹ כְּדָאמְרִי בְּמַתְנִי שְׁקִיל
לְהוּ וְאִפִּיָּה מִמַּעֲט וְקִשָּׁה
לְשְׁמוּאֵל:

בְּבִאִין חוּץ לְשִׁלְשָׁה. טַפְחִים
רְחוּק מִן הַכוֹתֵל וְעוֹלִין לְתוֹךְ
הַחִלּוֹן רֵאשִׁיָּהֵן:

חִזּוּ לְקָרִיעָה. לַעֲשׂוֹת טֵלָאִי:

בְּסִמְיַכְתָּא. עַב יוֹתֵר מְדָאִי:

לְאוּמְנָא. לְמִקְיָו דָם לְקַנַּח פִּי
הַמַּכָּה:

בְּרִיסקָא. שְׁהוּא מִסְרֵט:

אִין בְּהֵן אַרְבַּעָה עַל אַרְבַּעָה
מִבְעֵי לִיָּה. שְׁזוּ הִיא שִׁיעוּר שֶׁל
שֶׁק:

רס"י

קלניתא. עוף כחוש מאד ואין
ראוי לשום אדם:
כעין קלניתא. כחוש כקלניתא
והוא מסרט:

בקשורה.

שחית לה!

בטמאה.

מזבין לה לגוי!

בקחושא.

פסיק שדי לה לכלבים!

כיון דאיכא צער בעלי חיים, לא עביד.

"ועוף נשכן בחלון".

פרח ואזיל!

בקשור.

שחית ליה!

בטמא.

מזבין ליה לגוי!

בקלניתא.

יהיב ליה לינוקא!

במסרט.

קלניתא לא מסרטא!

כעין קלניתא.

"גוי שישב בחלון".

קאי ואזיל!

בקפות.

אתי חבריה שרי ליה!

במצורע.

אתי מצורע חבריה שרי ליה!

אלא, בחבושי מלכות.

"בן שמנה המונח בחלון".

אתיא אמיה דריא ליה!

בשבת.

רָס"י

דאית ביה קוצי. ויסרטו את ידיו:
כיון דקשה לכותל. כדתנן במתניתין:
דלית בה שיעורא. והוי כמאן דליתא:
חרס. לענין הוצאת שבת:
כדי ליתן בין פצים לחבירו. פצימי חלונות שבכותל מרחיקין זה מזה ברוחב החלון ליכנס האורה בין כל אחד ואחד ונותן בחומה למטה ולמעלה חרס רחב בין זה לזה וטח בטיט והחרס עב והוי שם כאבן: **והא בעי גניזה**. ומסלקו לגזו:

דַּתְנִיא:

"בן שמנה - הרי הוא באבן, ואסור לטלטלו בשבת, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו, מפני הסכנה".

"מלח"

חזיא ליה!

במרידתא.

חזיא לעורות!

דאית בה קוצי.

כיון דקשיא לכותל שקלא!

דיתבא אחספא.

חספא גופא תיחוי!

דלית בה שיעורא.

כב

כְּדִתְנִין:

"חרס - כדי ליתן בין פצים לחבירו" (שבת פב.).

"בלי חרס"

חזי ליה!

דמיטנה.

חזי לאומנא!

דמנקב.

"ספר תורה"

חזי למקרא!

בבלוי.

והא בעי גניזה!

שם תהא גניזתה.

9. כ, ב

רש"י

חוץ ממלח ורבב. מפני שהמלח מתפזר והרבב ניתך כשמתחמם:
מלח סדומית. עבה וקשה כאבן:
שני צבורי מלח. גבוהים עשרה אצל כותלי מבוי ומניח שני ראשי קורות המבוי עליהן שכובד הקורה מעמיד את המלח:

¹⁶⁶אמר רב:

בכל עושין מחיצה, חוץ ממלח ורבב.

ושמואל אמר:

אפילו מלח.

אמר רב פפא:

ולא פליגי,

הא - במלח סדומית,

הא - במלח איסתרוקנית.

והשתא דאמר רבה:

עושה אדם שני צבורי מלח ומניח עליהם קורה,

שהמלח מעמדת את הקורה,

והקורה מעמדת את המלח,

אפילו מלח איסתרוקנית.

ולא פליגי:

הא - דאיכא קורה,

הא - דליכא קורה.

10. כ, ב

רפ"י

ושל חמור. ריחים של חמור:
איצטרובלא. הוא מושב הריחים
 שבתוך קליפת העץ שקורין
 צרק"א:
קלת. היא אפרכסת שקורין
 טרויימוריי"ר:
מאי טיריא איכא. ריחים
 קטנים וקלים הן ואין הקרקע
 מרעיד בגילגולו:
משום קלא. י"מ קול הנהגת
 החמור וי"מ קול הריחים:

"מרחיקין את הריחים - שלשה מן השכב, שהו ארבעה מן הרקב" וכו'.

מאי טעמא?

משום טיריא.

והא תניא:

"ושל חמור - שלשה מן האיסטרוביל, שהו ארבעה מן הקלת!"

התם מאי טיריא איכא!?

אלא משום קלא.

11. כ, ב

"ואת התנור - שלשה מן הכליִא שהוּ ארבעה מן השפה".

אמר אביי:
לשמע מינה:
כליִא דתנור טפח.

נפקא מינה למקח וממכר.

12. כ, ב

רפ"י

מתני'

אלא אם כן יש על גביו. חלל
גובה ארבע אמות מפי התנור עד
התקרה כדי שלא יאחוז האור
בתקרה:

עד שיהא תחתיו מעזיבה.
אשטרי"ך בלע"ז טיח קרקע גי
טפחי' שלא תבער תקרה
תחתונה של עלייה ועל גביו ד'
אמות:

ובכירה מעזיבה טפח. אף היא
כלי חרס ששופתים קדירה על
חללה ואין עושין בתוכה היסק
גדול כמו שעושין בתנור:

ואם הזיק. אחר שיהא שם כל
השיעורין הללו משלם מה
שהזיק ואעפ"כ מעכבין עליו
השכנים להרחיק בכל
השיעורים הללו שמא ידליק
בתיאם ואין לו מה לשלם:

בין התירו. אם היה אוצר של
יין התירו לפתוח תחתיו חנות
של נחתומין וצבעין שאין העשן
קשה ליון:

אבל לא רפת בקר. שהריח קשה
ליון:

גמ'

והתניא. לענין מעמידה בעלייה
בתנור ארבעה מעזיבה מתחתיו
ובכירה שלשה:

בדנחתומין. שמסיקין אותו
תמיד וכן הכירה בכירת
נחתומין:

תנור דידן. דיהב ביה תנא
דמתני' שיעור ג"ט ככירה
דנחתומין דמי:

משנה

לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית,
אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות.

היה מעמידו בעלייה - צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים,
ובפירה - טפח.

ואם הזיק - משלם מה שהזיק.

דבי שמעון אומר:

לא אמרו כל השיעורין האלו,

אלא שאם הזיק - פטור מלשלם.

לא יפתח אדם חנות: של נחתומין,

ושל צבעין, תחת אוצרו של חבירו,

ולא רפת בקר.

באמת, ביון - התירו,

אבל - לא רפת בקר.

גמרא

והתניא:

"בתנור - ארבעה,

ובפירה - שלשה!

אמר אביי:

כי תניא ההיא - בדנחתומין.

דתנור דידן - כי פירה דנחתומין.

13. כ, ב
 "לא יפתח חנות של נחתומיו, ושל צבעיו, תחת אוצרו של חבירו,
 ולא רפת בקר".

תנא: "אם היתה רפת קודמת לאוצר - מותר".

בְּעֵי אֲבִי:

כִּיבֵד וְרִיבֵץ, לְאוֹצֵר, מֵהוּ?

רִיבָה בְּחִלּוֹנוֹת מֵהוּ?

אֶכְסְדָּרָה תַּחַת הָאוֹצֵר, מֵהוּ?

בְּנֵה עֲלֶיהָ עַל גְּבֵי בֵיתוֹ מֵהוּ?

תִּיקוּ.

בְּעֵי רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:

תְּמָרִי וְרִמּוֹנִי, מֵאֵי?

תִּיקוּ.

רַס"י

כיבד וריבץ. גגו לצורך האוצר ולא הספיק להכניס לו תבואה עד שפתח זה חנות תחתיו מי הוא כקודם לאוצר או דילמא דכיון דכיבד וריבץ הוא כקודם האוצר:

ריבה בחלונות. בעלייתו דגלי דעתיה שלאוצר הוא עשוי שיכנס לו אויר שלא ירקב התבואה:

בנה עלייה על גבי ביתו. על גגו ורגילין היו לבנות שם לאוצר מהו את"ל ריבה בחלונות לאו הקדמה הוא היכי דכולי בניינא להכי עביד מאי:

תמרי ורמוני. הכניס שם תמרים ורמונים מי הוא התחלת אוצר או דילמא אין אוצר אלא בתבואה ויין ושמן:

14. כ, ב

רָס"י

והאי דיין. יין שלנו אפילו עשן
 העולה מן הנר קשה לו :
אספסתא. שחת של תבואה :
כרפת בקר דמיא. מחמת שהוא
 לח ומתחמם ומעלה סרחון :

"בְּאֵמֶת, בֵּינָן הִתִּירוּ, אָבֵל - לֹא רִפְתְּ בְּקָר."

תנא:

**בֵּינָן הִתִּירוּ - מִפְּנֵי שְׁמִשְׁבִּיחוּ,
 וְלֹא רִפְתְּ בְּקָר - מִפְּנֵי שְׁמִסְרִיחוּ**

אמר רב יוסף:

האי דיין - אפילו קוטרָא דְשֶׁרְגָא נְמִי קְשִׁיא לִיה.

אמר רב ששת:

וְאִסְפְּסְתָא - כְּרִפְתְּ בְּקָר דְּמִיא.

15. כ, ב - כא, ב

רש"י

מתני'

ולא מקול התינוקות. קא סלקא דעתך תינוקות הבאים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר בחנות:

גמ'

מאי שנא רישא. דקתני יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין וסיפא קתני אינו יכול לומר לו איני יכול לישן מקול התינוקות:

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן. ואע"ג דקול הבא מחמת אחרים לא מצי מחויי:

משום תקנת יהושע בן גמלא. אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות (דף סא):

משנה

חנות שבחצר -

יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן. מקול הנכנסין, ומקול היוצאין.

אבל עושה פלים -

יוצא ומוכר בתוך השוק,

ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן. לא מקול הפטיש, ולא מקול הריחים, ולא מקול התינוקות.

גמרא

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא?

אמר אבוי:

סיפא אתאן לחצר אחרת.

אמר ליה רבא:

אי הכי ליתני: חצר אחרת - מותר.

אלא אמר רבא:

כא, א סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך.

16. כא, א

רפ"י

ולמדתם אותם. האב עצמו מצוה ללמדו:
פלך. הרבה מדינות בפלך אחד והוא לשון אפרכייה:
רב שמואל בר שילת. מלמד תינוקות היה (לעיל דף ח:):
ואספי ליה. האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין עליו עול על צוארו:
לא תמחייה אלא בערקתא דמסנא. ברצועות של מנעלים כלומר מכה קלה שלא יוזק:
ליהוי צוותא לחבריה. אינך זקוק לייסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא ישב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב:

דאמר רב יהודה אמר רב:

ברם זכור אותו האיש לטוב, ו**יהושע בן גמלא** שמו, שאלמלא הוא נשתפח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה. מאי דרוש?

"ולמדתם אתם"¹⁶⁷ (דברים יא, יט) - ולמדתם אתם. התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש?

"כי מציון תצא תורה"¹⁶⁸ (ישעיהו ב, ג),

ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן שיש עשרה כבן שבע עשרה. ומי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא. עד שבא יהושע בן גמלא ותיקו, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע.

אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת:

עד שית - לא תקביל,

מקאן ואילך - קביל,

ואספי ליה כתורא.

ואמר ליה רב לרב שמואל בר שילת:

כי מחית לינוקא - לא תימחי אלא בערקתא דמסנא,

דקארי - קארי,

דלא קארי - ליהוי צוותא לחבריה.

¹⁶⁷ ולמדתם אתם את בניכם לדבר כם בשבתה בביתה ובלכתה בדרך ובשכנה ובקומה

¹⁶⁸ והלכו עמם רבים ואמרו לנו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי ועקב וירגו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם

17. כא, א

כ"י

רופא. מוהל:
 אומן. מקיז דם:
 מעכבין עליו. מפני שמרבה
 עליהן קול נכנסין ויוצאין:
 לסופר יהודי. מלמד תינוקות:
 בסופר מתא. מלמד תינוקות
 העיר ומושיב מלמדים תחתיו
 והוא מורה את כולם איך יעשו
 ויש שם קול גדול:

[אֵלָא אָמַר רַבָּא:

סִיפָא אֶתְאֵן לְתִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבּוֹ,
 וּמִתְקַנֵּת יְהוֹשֻׁעַ בּוֹ גַּמְלָא וְאֵילָד].

מִיתִיבִי:

"אֶחָד מִבְּנֵי חֲצַר שְׂבִיקֵשׁ לַעֲשׂוֹת:

רוּפָא,

אוּמָן,

וְגַרְדִּי,

וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת - בְּנֵי חֲצַר מְעַבְבִין עֲלֵיו!"

הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן:

בְּתִינוּקוֹת דְּגוֹיִם.

תָּא שְׁמַע:

"שְׁנַיִם שְׂיוֹשְׁבֵין בְּחֲצַר, וּבִיקֵשׁ אֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹת:

רוּפָא,

אוּמָן,

וְגַרְדִּי,

וּמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת - חֲבִירוֹ מְעַבֵּב עֲלֵיו!"

הֵכָא נְמִי בְּתִינוּקוֹת דְּגוֹיִם.

תָּא שְׁמַע:

"מִי שְׂיֵשׁ לוֹ בֵּית בְּחֲצַר הַשּׁוֹתְפִין,

הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבִירֵנּוּ:

לֹא לְרוּפָא,

וְלֹא לְאוּמָן,

וְלֹא לְגַרְדִּי,

וְלֹא לְסוֹפֵר יְהוּדִי,

וְלֹא לְסוֹפֵר אֲרַמְאִי!"

הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן:

בְּסוֹפֵר מְתָא.

18. כא, א-ב

רס"י

מתקנת יהושע בן גמלא ואילך. שישבו מלמדי תינוקות בכל עיר:

לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. ללמוד מיום ליום שמא יזוק בדרכים שהשטן מקטרג בשעת הסכנה שנאמר פן יקראנו אסון (בראשית מב) אלא יוכל לכוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות:

תיתורא. גשר רחב וחבירו במנחות (דף לה.) תיתורא דתפילין מקום מושבם שדומה לגשר:

גמלא. לוח קצרה:

סך מקרי דרדקי. מנין תינוקות הראויין למלמד אחד:

ריש דוכנא. שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות ואותו ריש דוכנא נוטל שכר:

ומסייעין ליה ממתא. לשכור לו אותו ריש דוכנא:

דילמא אתי לאיתרשולי. יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות ולא יירא שמא יסלקוהו:

כל שכן. כשחשבוהו יתן לב להיות למד יפה שדואג מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו שיביישנו בבני העיר:

דגריס ולא דייק. שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא ישתבשו:

מאי טעמא עבדת הכי. שלא הרגת את הנקיבות:

את. זכר עמלק:

ארור מונע חרבו. סיפיה דהאי קרא הוא:

אמר רבא:

מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, לא ממטינן ינוקא ממתא למתא, אבל מבי כנישתא לבי כנישתא - ממטינן, ואי מפסק נהרא - לא ממטינן, ואי איקא תיתורא - ממטינן, ואי איקא גמלא - לא ממטינן.

ואמר רבא:

סך מקרי דרדקי - עשרין וחמשה ינוקי.

ואי איקא חמשין - מותבינן תרי.

ואי איקא ארבעין - מוקמינן ריש דוכנא.

ומסייעין ליה ממתא.

ואמר רבא:

האי מקרי ינוקי דגריס, ואיקא אחרינא דגריס טפי מיניה,

לא מסלקינן ליה,

דלמא אתי לאיתרשולי.

רב דימי מנהרדעא אמר:

כל שכן דגריס טפי - "קנאת סופרים תרבה חכמה".

ואמר רבא:

הני תרי מקרי דרדקי,

חד - גריס ולא דייק,

וחד - דייק ולא גריס,

מותבינן ההוא דגריס ולא דייק,

שבשתא ממילא נפקא.

רב דימי מנהרדעא אמר:

מותבינן דדייק ולא גריס,

שבשתא כיון דעל על.

דכתיב: **"מי ששית חדשים ישב שם יואב וכל ישראל,**

עד הכרית כל זכר באדום" (מלכים א יא, טז).

כא, ב כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה: **מאי טעמא עבדת הכי?**

אמר ליה, דכתיב: **"תמחה את זכר עמלק"**¹⁶⁹ (דברים כה, ט).

אמר ליה: והא אגן "זכר" קרינן!

אמר ליה: אגא, "זכר" אקריון.

אזל שיייליה לרביה אמר ליה: היאך אקריתן?

אמר ליה: **"זכר"**.

שקל ספסירא למיקטליה.

אמר ליה: אמאי?

אמר ליה, דכתיב: **"ארור עשה מלאכת ה' רמיה"**¹⁷⁰ (ירמיהו מח, ט).

אמר ליה: שבקיה לההוא גברא דליקום ב' **"ארור"**.

אמר ליה, כתיב: **"וארור מנע חרבו מדם"** (ירמיהו מח, ט).

¹⁶⁹ והיה הנהיג לה' אלהיו לה מקל איביו מסביב בארץ אשר ה' אלהיו נתן לה נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח
¹⁷⁰ ארור עשה מלאכת ה' רמיה וארור מנע חרבו מדם

רש"י

שתלא. נוטע כרמו למחצה:
אומנא. מקיז דם:
סופר מתא. לבלר:
כמותרין ועומדין דמו. שלא
 יקלקלו ואם קלקלו מסלק להו
 בלא אתרייתא אע"פ שלא התרו
 בו קודם לכן:
פסידא דלא הדר. כגון אלו
 שמשנתנבלה הבהמה או הרג
 המקיז והסופר כתב ספר תורה
 בטעות:

איכא דאמרי: קטליה,
 ואיכא דאמרי: לא קטליה.

ואמר רבא:

מקרי ינוקא,

שתלא,

טבחא,

ואומנא,

וסופר מתא - בולן כמותרין ועומדין גינהו.

כללא דמילתא:

כל פסידא דלא הדר, מותרת ועומד הוא.

19. כא, ב - כב, א

רס"י

דאוקי ריחיא. לטחון ולשכור:
מרחיקין מצודת הדג מן הדג. צייד
שנתן עיניו בדג עד שהכיר חורו
מרחיקין שאר ציידין מצודתם
משם אלמא אעייג דלא זכה ביה
ולא מטא לידיה מרחיקין משם
דאייל קא פסקת לחיותי:

שאני דגים דיהבי סיירא. נותנין
עין בהבטם להיות נוהגים לרוץ
למקום שראו שם מזונות הילכך
כיון שהכיר זה חורו ונתן מזונות
בתוך מלא ריצתו בטוח הוא
שילכדנו דהייל כמאן דמטא לידיה
ונמצא חבירו מזיקו אבל הכא מי
שבא אצלי יבא ומי שבא אצלך
יבא:

שמרגילם. לבא אצלו
כשאבותיהם שולחין אותן אל
החנות לקנות מן החנוונים:
שיוסקי. שקדים:

אבל הכא. שזה העמיד תחילה
והרגיל להשתכר בכך וזה בא לירד
אצלו לאומנותו אומר לו פסקת
לחיותאי:

שלא להושיב ביניהן חייט
ובורסקי. ממקום אחר להשכיר לו
בית במבוי ויש כאן בני אותה
אומנות:

ולשכינו. הדר במבוי כמוהו:
אינו כופהו. מליד לאותו
אומנות:

רשב"ג אומר כו'. ורב הונא הוא
דאמר כרשב"ג:

מצי לעכב. מלעשות כאן אומנותם
ולהביא כאן למכור ואפילו לרבנן
דאמרי לשכינו אינו כופהו:

ואי שייך בכרגא דהכא. שנותן מס
גולגלתו למושל העיר הזאת כבר
מתא לא מצי בר מתא לעכב עליו
כל העיר ופשיטא לי דבר מבוי
אבר מבוי דנפשיה לא מצי מעכב
את המבוי מליד לאומנותו כרבנן
ולא כרב הונא מיהו איבעיא לי בר
מבואה אבר מבואה אחרינא מאי
מי מצי מעכב בן המבוי הזה או לא
מי הוי שכינו ואינו כופיהו או
דילמא שכינו דאמור רבנן בבר
מבואה דההוא מבוי קאמרי אבל
בר מבואה אחרינא לאו שכינו
הוא:

אמר רב הונא:

האי בר מבואה דאוקי ריחיא,
ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה,
דינא הוא דמעכב עילויה,
דאמר ליה: קא פסקת ליה לחיותי.

לימא מסייע ליה:

"מרחיקים מצודת הדג מן הדג, במלא ריצת הדג,"
וכמה?

אמר רבה בר רב הונא: עד פרסה.

שאני דגים,

דיהבי סייארא.

אמר ליה רבינא לרבא:

לימא רב הונא דאמר פרבי יהודה;
דתנן:

"רבי יהודה אומר:

לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות,
מפני שמרגילן אצלו,
וחכמים מתירין" (בבא מציעא ס.).

אפילו תימא: רבנן,

עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התיב,
אלא דאמר ליה: אנא - קמפלגינא אכמוזי,
את - פלוג שיוסקי.

אבל הכא אפילו רבנן מודו, דאמר ליה: קא פסקת ליה לחיותי.

מיתבי:

"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו,

ומרחק בצד מרחצו של חבירו,

ואינו יכול למחות בידו,

מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי!"

תנאי היא:

דתנאי:

"כופין בני מבואות זה את זה:

שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסקי, ולא מלמד תינוקות,

ולא אחד מבני בעלי אומניות,

ולשכנו אינו כופיהו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אף לשכנו כופיהו."

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

פשיטא לי: בר מתא אבר מתא אחריתי - מצי מעכב,

ואי שייך בכרגא דהכא - לא מצי מעכב,

בר מבואה אבר מבואה דנפשיה - לא מצי מעכב.

בצי רב הונא בריה דרב יהושע:

בר מבואה אבר מבואה אחרינא, מאי?

תיקו.

רש"י

ומודה רב הונא. דאמר לעיל בר מבואה דאוקי ריחייא כו דאית ליה כרשב"ג מודי הוא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב לבר מבואה מללמד גם הוא התינוקות שמתוך כך יזהרו באומנותן שייראו זה מזה דאמר מר קנאת סופרים תרבה חכמה:

ומודה רב הונא בריה דרב יהושע. אע"ג דאמר בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב מלהביא כאן ולמכור מודה הוא ברוכלין מוכרי בשמים המחזירין בעירות להביא בשמים לנשים להתקשט בהן דלא מצו לעכב עלייהו רוכלי העיר:

לאהדורי. לחזר ולסבב במבואות העיר ובבתים על כל הרוצה לקנות ואחרי כן ישוב לעירו:

ואי צורבא מרבנן הוא. דטריד בגירסא ולא אורחיה לאהדורי אפי' לאקבועי נמי:

דלא כהלכתא. אלא לפנים משורת הדין:

דיקולאי. מוכרי סלים ויש אמרים מוכרי יורות:

ולעלמא ליזבנן. יומא דשוקא הוה והרבה באין ממקום אחר לקנות מן השוק לפיכך אין בני העיר מעכבין גם על המוכרים להביא אומנותם ולמכור לנקבצים לשוק:

עמוראי. מוכרי צמר:

אית לן אשראי במתא. מכרנו באמנה וצריכים אנו לשהות כאן עד שנגבה חובות שלנו ואם אין אנו מוכרין סחורותינו במה נתפרנס:

עד דעקריתו. שתעקרו חובותיכם מן הלוקחים מכם באשראי:

נקיט ליה שוקא. הכרו שלא ימכור איש בעיר גרוגרות אלא הוא:

תהי ליה בקנקניה. הריח לו בקנקנו אם יין הוא אם חומץ כלומר בדקהו בהלכות אם תלמיד חכם הוא אם לאו. ריח היין כשמריחין אותו אם טוב הוא קרי תהי כדאמרינן בת תיהא במסכת ע"ז (דף סו:) וכן בכתובות (דף קה.) קרנא הוה תהי באמברא דחמרא:

כפיפה מצרית. סל נצרים של ערבה:

מהו. מי חשוב כמעוכל והוה ליה ככלי גללים ואין מקבל טומאה עוד:

א"ל. רב דימי לרב אדא:

מר ניהו רבא. אתה הוא רבא לפי ששמע על רבא שהוא גדול העיר וסבור שהוא זה:

טפח ליה בסנדליה. הכהו על סנדלו במקל דרך שחוק כשם שמכין למי שאינו חשוב:

דלא שהייה. שלא נמנע מלהפרע:

לאוניתא. אונאת בושתו:

דמלכא דאדום. אע"פ שהוא אדומי:

על שרפו. מחמת בזיון:

דאמר להו לרבנן אדמגרימיתו גרמי בני אבבי. שהיה רגיל לומר לתלמידים עד שאתם הולכים אצל אבבי לגרם עצמות כלומר ללמוד שלא לשובע:

אמר רב יוסף:

ומודי רב הונא במקרי דרדקי, דלא מצי מעכב.

דאמר מר:

קנאת סופרים תרבה חכמה.¹⁷¹ כב,א

אמר רב נחמן בר יצחק:

ומודה רב הונא בריה דרב יהושע:

ברוכלין המחזירין בעירות דלא מצי מעכב.

דאמר מר:

"עזרא תקו להו לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעירות,

בדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל".

והני מילי לאהדורי,

אבל לאקבועי - לא.

ואי צורבא מרבנן הוא - אפילו לאקבועי נמי,

כי הא דרבא שרא להו לרבי יאשיה ור'ב עובדיה לאקבועי דלא כהלכתא. מאי טעמא?

כיון דרבנן ניהו, אתו לטרדו מגירסיהו.

הנהו דיקולאי דאיתו דיקלאי לבבל,

אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו.

אתו לקמיה דרבינא,

אמר להו: מעלמא אתו ולעלמא ליזבנו.

והני מילי ביומא דשוקא,

אבל בלא יומא דשוקא - לא.

וביומא דשוקא נמי לא אמרינו, אלא:

לזבנו בשוקא, אבל לאהדורי לא.

הנהו עמוראי דאיתו עמרא לפום נהרא,

אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו.

אתו לקמיה דרב כהנא

אמר להו: דינא הוא דמעכבי עלייכו.

אמרו ליה: אית לן אשראי,

אמר להו: זילו זבנו שיעור חיותייכו, עד דעקריתו אשראי דיכנו, ואזליתו.

רב דימי מנהרדעא איתי גרוגרות בספינה.

אמר ליה ריש גלותא לרבא:

פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא, נקיט ליה שוקא.

אמר ליה רבא לרב אדא בר אבא פוק תהי ליה בקנקניה,

נפק [אזל] בעא מיניה:

פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא, דרך בית הרעי, מהו?

¹⁷¹ מהדורת הדפוס: ("עזרא תקו להו לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר". וניהוש דילמא אתי לאיתרשולי אמר ליה:).

לא הוה בידיה.

אמר ליה מר ניהו רבא?

טפח ליה בסנדליה,

אמר ליה: בין דידי לרבא איכא טובא, מיהו על כרחך אנא רבך,

ורבא רבה דרבך.

לא נקטו ליה שוקא.

פסיד גרוגרות דידיה,

אתא לקמיה דרב יוסף,

אמר ליה: חזי מר מאי עבדו לי!

אמר ליה: מאן דלא שְׁהִייה לאוּנִיתא דמִלְכָא דְאָדוּם לָא נְשִׁהִייה לאוּנִיתִיךָ,

דְּכָתִיב: **"מה אמר ה' על שלשה פשעי מואב,**

ועל ארבעה לא אשיבנו על שרבו עצמות מלך אדום לסיד" (עמוס ב, א).

נח נפשיה דרב אדא בר אבא.

רב יוסף אמר:

אנא ענישתיה,

דאנא לטייתיה.

רב דימי מנהרדעא אמר:

אנא ענישתיה,

דאפסיד גרוגרות דידי.

אבוי אמר:

אנא ענישתיה,

דאמר להו לרבנן: אדמגמרמיתו גרמי בי אבוי,

תו אכלו בישרא שמינא בי רבא.

ורבא אמר:

אנא ענישתיה,

דכי הוה אויל לבי טבחא למשקל אומצא,

אמר להו לטבחי: אנא שקילנא בישרא מיקמי שמעיה דרבא,

דאנא עדיפנא מיניה.

רב נחמן בר יצחק אמר:

אנא ענישתיה,

דרב נחמן בר יצחק ריש פלה הוה,

כל יומא מיקמי דניעול לכלה,

מרהיט בהדיה רב אדא בר אבא לשמעתיה, והדר עייל לכלה.

ההוא יומא נקטוה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אבא,

משום דלא הוו בסיומא.

אמרו ליה: אימא לן הני שמעתיא דמעשר בהמה, היכי אמרינהו רבא?

אמר להו: הכי אמר רבא, והכי אמר רבא.

אדהכי נגה ליה [לרב נחמן בר יצחק]¹⁷²,

אמרו ליה רבנן לרב נחמן בר יצחק: קום דנגה לן, למה יתיב מר?

אמר להו: יתיבנא וקא מנטרא לערסיה דרב אדא בר אבא,

אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אבא.

ומסתברא,

דרב נחמן בר יצחק ענשיה.

רש"י

תו אכלו כו'. בואו ולמדו הלכות

צהובות מרווחות אצל רבא:

שמעיה זרבא. שלוחו לקנות

בשר:

ריש כלה. דורש ברבים

בשבתות:

דלא הוו בסיומא. יש אומרים

שלא היו בעצה כשנעשה רב

נחמן ריש כלה ויש אומרים דלא

הוו בסיומא דפירקא דרבא

דדריש בשבת הרגל הלכות

האמורות בפרק אחרון של

בכורות:

שמעתתא דמעשר בהמה. בפרק

אחרון דבכורות ורבא אמרינהו

בסופא דפירקא:

אתו רבנן. תלמידי הישיבה

הבאים לשמוע:

נטרנא ערסיה דרב אדא. אני

מצפה כאן שיביאו את מטת רב

אדא שמת:

¹⁷² מהדורת הדפוס: (ולא אתי רב אדא בר אבא).

20. כב, א-ב

רפ"י

משנה

מי שהיה פותלו סמוך לכותל חבירו,
לא יסמוך לו כותל אחר,
אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות.
החלונות - בין מלמעלו בין מלמטון בין כנגדו ארבע אמות.

גמרא

וקמא היכי סמיה?

אמר רב יהודה:

כב, הכי קאמר: אהבא לסמוך - לא יסמוך,
אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות.

מתקיף לה רבא:

והא "מי שהיה פותלו סמוך לכותל חבירו" קתני!

אלא אמר רבא:

הכי קתני: מי שהיה פותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות, ונפל,
לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות.

מאי טעמא?

דדוושא דהכא מעלי להתם.

אמר רב:

לא שנו אלא פותל גינה,
אבל פותל חצר - אם בא לסמוך סומך.

רבי אושעיא אומר:

אחד כותל גינה ואחד כותל חצר,
אם בא לסמוך - אינו סומך.

אמר רבי יוסי בר חנינא:

ולא פליגי:

הא - בעיר ישנה,

הא - בעיר חדשה.

תנן:

"החלונות, בין מלמעלו בין מלמטון בין מכנגדו ארבע אמות",

ותני עלה:

מלמעלו כדי שלא יציץ ויראה,

מלמטון שלא יעמוד ויראה,

ומכנגדו שלא יאפיל.

טעמא "שלא יאפיל", אבל משום דוושא - לא!

הכא במאי עסקינן?

בבא מן הצד.

וכמה?

מתני'

לא יסמוך לכותל חבירו כותל
אחר אלא אם כן כו'. מפרש
בגמ':

והחלונות. מי שהיו לו חלונות
פתוחים לחצר חבירו והוחזק
בדבר זה שלש שנים ובא בעל
החצר לבנות שם כותל צריך
לשער ד' אמות:

בין מלמעלו. אם בא להגביה
יגביה כותלו ד' אמות מן
החלונות:

בין מלמטון. אם בא לבנותו נמוך
צריך להשפילו מן החלונות ד'
אמות וטעמא מפרש בגמ':

בין מכנגדו. צריך להרחיקו מהן
ד' אמות:

גמ'

הבא לסמוך. מתחילה כותל
אצל כותל חבירו:

והא מי שהיה קתני. אלמא כבר
היה:

ונפל לא יסמוך. לא יקרבונו לצד
כותל חבירו:

דוושא דהכא מעלי להתם. מה
שדשין ברגל בין שני הכתלים
תמיד מועיל לשני הכתלים
להקשות קרקעית יסודות
הכתלים ולא ימוטו:

אלא כותל גינה. מתוך שאין
דשין אותה מבפנים צריכה
דישה מבחוץ:

עיר חדשה. שעדיין לא נידושה
אף כותל חצר צריכה דוושא:

מלמעלו. צריך להגביה שיעור
שלא יציץ בהשענו על כותלו
וישפיל ראשו ויראה דרך
חלונות ויראה בבית חבירו:

שלא יעמוד. על ראש עובי
כותלו ויראה:

ומכנגדו. צריך להרחיק כדי
שלא יאפיל ולא יהיב תנא
דבריית' שיעורא:

טעמא שלא יאפיל. בשיש
חלונות אבל משום דוושא
בשאיין שם חלונות לא אלמא לא
חיישינן לדוושא:

מן הצד. שאין הכותל האחרון
מהלך לאורך כותל ראשון אלא
מן הצד הוא בא אם זה ממזרח
למערב זה בא מצפון לדרום
וראש עוביו כנגד החלון ומאפיל
דחכא ליכא למיחש לדוושא
דההוא פורתא:

וכמה. כדי שלא יאפיל לתנא
דברייתא דלא יהיב שיעורא:

אמר רב¹⁷³ ייבא חמוה דאשיין בר נדבך משמיה דרב:
קמלא רחב חלון.

והלא מציין!

אמר רב זבד:
במדיר את כותלו,

והא אן תנן:
"ארבע אמות!"

לא קשיא:
כאן - מרוח אחת,
כאן - משתי רוחות.

תא שמע:
"ואת הכותל מן המזחילה - ארבע אמות,
בדי שיהא זוקף את הסולם".
טעמא משום סולם, אבל משום דוושא - לא!

הכא במאי עסקינן:
במזחילה משופעת,
דאי משום דוושא הוא,
הא קא אזיל ואתי תותיה.

רס"י

והלא מציין. כיון דסמוך הוא
אעי"פ שהוא מגביהו יכול
להציץ:

במדיר את כותלו. עושה ראש
כותלו מדרון ומשפעו לצד
החלונות עד שאינו ראוי לא
לעמוד עליו ולא להשען עליו:
משתי רוחות. שני כתלים זה
כנגד זה משני צדי החלון:

את הכותל מן המזחילה ד'
אמות. מזחילה הוא צינור גדול
כעין קנעל"א שלנו ומונחת
לאורך הכותל על הכותל ומי
הגג זבין לתוכה והיא מקלחתם
לארץ ואם אורך כותלו מהלך
על פני חצר חבירו ומזחילה עליו
צריך זה להרחיק ממנה אם בא
לבנות כותל בצדה ארבע אמות
על פני ארכה כו' כדי שיהא
זוקף שם סולם בשיפוע לעלות
בו לתקן מזחילתו לנקותה
מעפר וצרורות הנופלין בה
ומעכבין קילוח המים:

במזחילה משופעת. שתקרת
הגג משופעת ויוצאת להלן מן
הכותל לתוך החצר והמזחילה
בסוף התקרה משוכה להלן מן
הכותל לתוך החצר הלכך אי
לאו משום זקיפת סולם לא היה
צריך להתרחק מראשי התקרה:
דאי משום דוושא הא אזיל
ואתי תותיה. תחת השיפוע:

21. כב, ב - כג, א

רש"י

משנה

מרחיקין את הסולם מן השוכך - ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמיה.

ואת הכותל מן המזחילה - ארבע אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם.

גמרא

לימא מתניתין דלא כרבי יוסי,

דאי רבי יוסי הא אמר:

"זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו" (בבא בתרא כה:).

אפילו תימא: רבי יוסי,

הא אמר רב אשי:

כי הוין בי רב כהנא, הוה אמר: מודי רבי יוסי בגירי דידיה.

הכא נמי, זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה.

והא גרמא הוא!

אמר רב טובי בר מתנה:

זאת אומרת: גרמא בניזקין - אסור.

כג, א

רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי,

דהו אתו אומני ויתבי תותיהו, ואתו עורבי אכלי דמא,

וסלקי אבי תאלי, ומפסדי תמרי,

אמר להו רב יוסף: אפיקו לי קורקור מהכא.

אמר ליה אביי:

והא גרמא הוא!

אמר ליה:

הכי אמר רב טובי בר מתנה:

"זאת אומרת: גרמא בניזקין אסור".

והא אחזיק להו!

הא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

אין חזקה לנזקין.

ולאו איתמר עלה:

רב מרי אמר: בקוטר,א,

ורב זביד אמר: בבית הכסא!

אמר ליה:

הני, לדידי דאנינא דעתאי,

כי קוטר,א ובית הכסא דמו לי.

מתני'
מרחיקין את הסולם מן השוכך.
 אם יש לזה שוכך בחצירו סמוך
 לכותל שבין שתי החצירות
 וחבירו בא להעמיד סולם
 בחצירו אצל הכותל ירחיקנו מן
 השוכך ארבע אמות:
כדי שלא תקפוץ הנמיה. מן
 הסולם לשוכך ותהרוג את
 היונים והיא חיה קטנה:

גמ'
לימא מתני' דלא כרבי יוסי.
 דפליג בסיפא דפירקין בנוטע
 אילן סמוך לבור וטובא מילי
 איכא במתניתין דודאי לאו
 כרבי יוסי אלא לימא אף זו
 דסולם ושוכך דלא כרבי יוסי:
בגירי דיליה. בחצים הבאים לו
 מיד גופו של בעל הבית ממש:
דבהדי דמנח ליה. בעוד שאוחז
 בסולם קפצה:
גרמא בניזקין אסור. ואפי'
 למייד (בי"ק דף צח: ק.) דלא
 דאין דינא דגרמי ופטור מלשלם
 אסור לגרום וכשבא להעמיד
 גרמא להזיק חבירו מעכב:
תאלי. דקלים קטנים:
אומני. מקיזי דם:
קורקור. עורבים שדומים
 בצעקתן כקורין קורקור:
אפיק לי. כלומר אל יקיזו לי
 עוד כאן שעל כן העורבים באין:
בקוטר,א. עשן:
בבית הכסא. שעל גבי קרקע
 ונראה לעינים שכך היו בתי
 כסאות שלהן:

22. כג, א

רש"י

מתני'

מרחיקין השובך מן העיר.
שהיונים מפסידין זרעוני גנות:
אא"כ יש לו כו'. שלא יפסידו
היונים בשדה חבירו:
מלא שגר היונה. מרוצת
פריחתה פעם אחת:
ואם לקחו. כמו שהוא עם
הקרקע אפילו אין לו כל סביביו
אלא בית רובע הקב הרי הוא
בחזקתו שהרי הוחזק בו
הראשון כן:

גמ'

אין פורסין נשבין. שלא ילכדו
בהם יוני היישוב:
שלושים ריס. ארבע מילין:
וכרטיהו בחמשים אמה
קמלייא. במה שהן מלקטין
בתוך חמשים אמה מתמלא
כריסן ואין מפסידין בזרעים
מכאן ולהלן:
לא יפרוס. נשבין:
ביישוב כרמים. שפורחין מכרם
לכרם ושטים הרבה:
ביישוב שובכין. שמדלג משובך
לשובך:
ותיפוק ליה משום שובכין
גופייהו. מאי מאה מיל דקאמר
דמשמע דבשביל יוני העיר
מתרחק שבאין כאן דרך שובכין
בלאו יוני העיר נמי לא יפרוס
שהרי לוכד יוני שובכות של
אחרים:

משנה

מרחיקין את השובך:
מן העיר - חמשים אמה.
ולא יעשה אדם שובך בתוך שלו,
אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח.
רבי יהודה אומר:
בית ארבעת כורין מלא שגר היונה.
ואם לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו.

גמרא

"חמשים אמה" ותו לא?
ודמניה:
"אין פורסין נשבין ליונים,
אלא אם כן יהיה רחוק מן הישוב שלשים ריס" (בבא קמא עט:).!

אמר אביי:

מיישט שייטי טובא, ופרסיהו בחמשים אמתא מליא.

ומיישט שלשים ריס ותו לא?!

והתניא:

"וביישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס"!

רב יוסף אמר:

בישוב כרמים.

רבא אמר:

בישוב שובכין.

ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו!

איבעית אימא:

דידיה.

ואיבעית אימא:

גוי.

ואיבעית אימא:

דהפקר.

23. כג, א

רפ"י

טוענין ליורש וטוענין ללוקח. בית דין פותחים פה וטענה ליורש וללוקח שערער אדם עליהן ויש לו עדים שהיתה שלו או של אבותיו וזה אומר ירשתיו מאבא או לקחתינו מפלוני שהוזק בו ימים רבים והביא עדים שהוזק בו אביו או המוכר לו שלש שנים אע"פ שלא טען והן לקחו ממך או מאבותיך טוענין לו בית דין ופותחים לו פה ואילו למי שלא ירשה ולא לקחה מאחר כשאמר לו המעורר מה אתה עושה בתוך שלי והוא אומר החזקתי בה ג' שנים ולא אמרו לי דבר תנא במתני' (לקמן דף מא.) דאין לו חזקה ומתני' דקתני הרי הוא בחזקתו אשמועינן דהיכא דלקחה מאחר ובאו וערערו עליו אין צריך להרחיק אלמא טענין ליה בשבילו שאותו שלקחה ממנו (ונימא) נתפייס עם סביביו במעות עד שנאותו:

אינו צריך טענה. אינו צריך לומר אתה מכרת לאבי אלא ראיתי לאבי שהחזיק בה ולא ערער אדם עליו:

לקח חצר ובה זיזין. במתני' בח"ה תנן אין מוציאין זיזין וגוזזטראות לרשות הרבים אדם הבונה בית לא יוציא ראשי קורות תקרתו לרה"ר אבל אם רוצה כונס בנינו לתוך שלו ובונה ומוציא ראשי קורותיו לחוץ ואם לקח חצר ובה זיזין וגוזזטראות יוצאים לרה"ר הרי הוא בחזקתה שבת דין טוענין לו שהראשון כנס לתוך שלו או נתפייס עם הרבים:

אימא לתוך שלו הוא כונס. שאילמלא כן היו הרבים מעכבין עליו ולא היה יכול לעשות בזרוע אבל כנגד היחיד אימא בזרוע עשה שהיה חזק ממנו:

מאן פייס. מי היה רשאי לקבל מעות:

"רבי יהודה אומר:

בית ארבעת בורין מלא שגך היונה. ואם לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו."

אמר רב פפא ואיתימא רב זביד:

זאת אומרת:

טוענין - ללוקח,

וטוענין - ליורש.

יורש תנינא!

"הבא משום ירושה - אינו צריך טענה" (בבא בתרא מא.)!

לוקח, איצטריכא ליה.

לוקח נמי תנינא!

"לקח חצר ובה זיזין וגוזזטראות הרי זה בחזקתה" (בבא בתרא ס.)!

צריכא,

דאי אשמעינן התם, גבי רשות הרבים דאימור: כונס לתוך שלו הוא.

אי נמי, אחולי אחול בני רשות הרבים גביה,

אבל הכא לא.

ואי אשמעינן הכא, כיון יחיד הוא אימא: פייסיה פייסיה,

אי נמי, אחולי אחיל גביה,

אבל רבים, מאן פייס!? ומאן שביק!? אימא לא!

צריכא.

24. כג, א

הרי הוא בחזקתו.

והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח:
אין חזקה לנזקין!

רב מרי אמר:
בקוטרך.

רב זביד אמר:
בבית הכסא.

25. כג, ב - כד, ב

מִשְׁנָה

כג, ב

ניפול:

הַנְּמָצָא בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹבֵךְ.
 חוץ מִחֲמִשִּׁים אַמָּה - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ.
 נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי שׁוֹבְכוֹת,
 קְרוֹב לָזֶה - שְׁלוֹ,
 קְרוֹב לָזֶה - שְׁלוֹ,
 מִחְצָה עַל מִחְצָה - שְׁנֵיהֶם יִחְלֹקוּ.

גְּמָרָא

אָמַר רַבִּי הֵינִיא:
 רוב, וקרוב - הולכין אחר הרוב,
 ואף על גב: דרובא - דאורייתא,
 וקורבא - דאורייתא,
 אפילו הכי, רובא עדיף.

מתניב רבי זירא:

"וזהו העיר הקרבה אל החלל" ¹⁷⁴ (דברים כא, ג),
 ואף על גב דאיכא אחריתי דנפישא מינה!

בדליכא.

ולזיל בתר רובא דעלמא!

ביושבבת בין ההרים.

תנן:

"ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה - הרי הוא של בעל השוכך",
 ואף על גב דאיכא אחרניא דנפיש מינה!

בדליכא.

אי הכי,

אימא סיפא:

"חוץ מחמשים אמה - הרי הוא של מוצאו",
 ואי דליכא, ודאי מההוא נפל!

הכא במאי עסקינן:

במדדה.

דאמר רב עוקבא בר חמא:

כל המדדה אין מדדה יותר מחמשים.

בצי רבי ירמיה:

רגלו אחת בתוך חמשים אמה, ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה, מהו?

ועל דא אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא.

תא שמע:

רש"י

מתני'

ניפול. גוזל:

הנמצא בתוך חמשים אמה. של שוכך:

נמצא בין שני שוככות. בתוך חמשים לשניהן:

גמ'

רוב וקרוב. אם בא דבר לפנינו ויש בו להלך אחר הרוב והוא כך ואם תלך בו אחר הקרוב אינו כך הלך בו אחר הרוב ואע"ג דתרויהו דאורייתא רובא דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות (שמות כג) וקורבא דאורייתא דכתיב והיה העיר הקרובה וגו':

ואע"ג דאיכא אחריתי. שרחוקה ממנו שגדולה ממנה ברוב עם:

בדליכא. רחוקה מזו שגדולה ממנה אלא כולן שוות:

בין ההרים. שאין דרך רוצחים לבה ממקומי אחרים לכאן:

לאו אע"ג דאיכא אחרניא. חוץ לחמשים אמה דנפיש מהאי:

אימא סיפא כו'. הוא הדין דהוה מצי למיפרך נמי לזיל בתר רובא דעלמא אלא דאית ליה פירכא דעדיפא:

הכא במאי עסקינן. כולה מתניתין מתרצא במדדה בגוזל שאינו יכול לעוף אלא בדידוי מעט מעט הלכך תוך חמשים אמה של בעל השוכך ואף על גב דאיכא אחרניא דנפיש דכל המדדה אינו מדדה יותר מחמשים וחוף של חמשים של מוצאו דכיון דאין מדדה יותר מחמשים וזה יצא חוץ לני נפק ליה מתורת מדדה וקם ליה בתורת מפרח ואיכא למיזל ביה בתר רובא דעלמא:

ועל דא אפקוהו. שהיה מטריח עליהם:

¹⁷⁴ וזהו העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל

רפ"י

ולזיל בתר רובא דעלמא. וליהוי של מוצאו דקא ס"ד דנמצא בין שתי שובכות אחוץ לחמשים אמה נמי קאי דנפיק ליה מתורת מדדה:

בשביל של כרמים. דע"י כרמים נדה חוץ לחמשים ומיהו בתר רובא דעלמא ליכא למיזל דכל המדדה וחזי לקינייה כשמחזיר ראשו מדדה אי לא לא מדדה והאי אי מעלמא אתא לא מצי חזי לקינייה דכרמים מפסיקין לפניו:

אף אנו נמי תנינא. כר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב: **נמצא בפרוזדור.** נמצא דם לאשה בין כותלי רחם מבחוץ הקרוי בית החיצון:

ספיקו טמא. ספק זה טומאה ודאית מדקתני שחזקתו מן המקור ומה ספיקא יש כאן רישא דמתניתין במסכת נדה משל משלו באשה החדר והפרוזדור והעלייה דם החדר טמא והוא המקור ומפרש בגמרא החדר מבפנים בעובי גופה לצד אחוריה והפרוזדור מבחוץ לצד פניה והעלייה בנויה על גבי שניהם ודם העלייה טהור ולול פתוח מעלייה לפרוזדור וקתני נמצא בפרוזדור חזקתו מן המקור זב ויצא אל החוץ הואיל ורוב דמים מצויים בו ולא אמר מן העלייה נטף דרך הלול ואע"ג דעלייה קרוב לפרוזדור שעל גבו: **רוב ומצוי.** דמיו רבים יותר משל עלייה ועוד שהן תדירין לזוב משם ודמי העלייה אין תדירין לצאת בהא ליכא מאן דפליג על רבי חנינא:

חייבין עליו על ביאת מקדש. דלא מספקינן לה כמביא חולין לעזרה דודאי דם נדה הוא: **ושורפין עליו תרומה.** ולא אמרי' ספק הוא ותולין לא אוכלין ולא שורפין:

שמע מינה. מדאחזיק ליה בדם נדה ודאי תלת:

איתא לדרי' זירא. דאמר גבי תשע חנויות בשילהי פ"ק דכתובות ובנמצא הלך אחר הרוב ומותר דאע"פ שדלתות מדינה נעולות דליתא אלא חד רובא להכשירה רוב העיר שתשע חנויות שבה מוכרות בשר שחוטה והאחת מוכרת נבילה דאיכא מילתא דבעינן ביה תרתין רובי כדאמרי' התם כגון דלתות מדינות פתוחות ורוב טבחים סביבות המדינה ישראל דאיכא למיזל בתר תרי רובי להכשירה רוב העיר ורוב הבאין מחוצה לה:

דהא אשה כדלתות המדינה נעולות. כלומר דליכא למימר בה תרתין רובי אלא חד רובא שרוב דמים מן המקור וקא אזלי בה בתר רובא להביא קרבן לעזרה ולשרוף תרומה דמידי דאסור לעשותו מספק הוא:

והא רבא הוא דאמר. לעיל רוב ומצוי ליכא למאן דאמר ולא תסייעין לר' חנינא מהא והכא מסייע ליה מינה דקאמר ש"מ תלת:

"נמצא בין שני שובכות,

קרוב לזה - שלו,

וקרוב לזה - שלו".

ואף על גב דחד מינייהו נפיש מחבריה!

הכא במאי עסקינן:

ששניהן שוין.

ולזיל בתר רובא דעלמא!

הכא במאי עסקינן:

כדא, בשביל של כרמים.

דאם איתא דמעלמא אתי,

כין דמידי לא מצי אתי,

דכל דמידי והדר חזי ליה לקינייה - מידי,

ואי לא - לא מידי.

אמר אביי:

אף אנו נמי תנינא:

"דם שנמצא בפרוזדור,

ספיקו - טמא,

שחזקתו מן המקור" (נדה י:).

ואף על גב דאיכא עלייה, דמקרבא.

אמר ליה רבא:

רוב ומצוי קא אמרת,

רוב ומצוי - ליכא למאן דאמר.

דתני רבי חייא:

"דם הנמצא בפרוזדור,

חייבין עליו על ביאת מקדש,

ושורפין עליו את התרומה".

¹⁷⁵אמר רבא:

שמע מינה מרבי חייא תלת:

שמע מינה: רוב וקרוב - הלך אחר הרוב.

ושמע מינה: רובא - דאורייתא.

ושמע מינה: איתא לדרי' זירא.

דאמר רבי זירא:

אף על פי שדלתות מדינה נעולות.

דהא אשה דכי דלתות מדינה נעולות דמא,

ואפילו הכי קא אזלינן בתר רובא.

והא רבא הוא דקאמר:

"רוב ומצוי - ליכא למאן דאמר!"

הדר ביה רבא מההיא.

איתמר:

חבית שצפה בנהר,

אמר רב:

נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל - מותר.

כנגד עיר שרובה גוים - אסירא.

ושמואל אמר:

אפילו נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל - אסירא.

אימור מהאי דקרא אתאי.

לימא בדרבי חנינא קא מיפלגי,

דמר - אית ליה דרבי חנינא,

ומר - לית ליה דרבי חנינא.

לא,

דכולי עלמא אית להו דרבי חנינא,

והקא בהא קמיפלגי:

דמר סבר: אם איתא דמהאי דקרא אתאי, עקולי ופשוורי הוה מטבעי לה.

ומר סבר: חריפא דנהרא נקט ואתאי.

ההוא חצבא דחמרא דאישתפח בפרדיסא דערלה,

שריא רבינא.

לימא משום דסבר לה דרבי חנינא.

שאני התם,

דאי מגיגיב מינה, אצנועי בגויה לא מצנעי.

והני מילי חמרא,

אבל עינבי - מצנעי.

הנהו זיקי דחמרא דאשתתחון בי קופאי,

שרנהו רבא.

לימא לא סבר לה לדרבי חנינא!

שאני התם,

כדב, דרובא דשפוכאי ישראל נינהו.

והני מילי ברברבי,

אבל זוטרי - אימור מעוברי דרכים נפול.

ואי אפא רברבי בהדיהו,

אימור: באברורי הוה מנחי.

רס"י

חבית. של יין:

מההיא דקרא. שם מחוז הוא על נהר פרת כדאמר בקדושין (דף עא:): לענין יוחסין ובגיטין ואין ישראל מצויין שם והוא למעלה מפרת ויכולה חבית לבוא משם אצלנו:

רב לית ליה דרבי חנינא. ואזיל

בתר קורבא ושמואל אזל בתר

רובא דאית ליה לדרבי חנינא:

עקולי ופשוורי הוה טבעי ליה.

הרבה מקומות יש משם ועד

כאן שהמים מתעקלין

ומתגלגלין כגלגל במקום אחד

מחמת כיפי סלעים ארוכים

הבאים אל תוך הנהר והמים

מכסין עליהם והספינות

מתגלגלות שם וטובעות:

ופשוורי. הפשרות שלגים

הנקיים אצל הנהר וקוו וקיימי

ואם תבא החבית שם תעמוד

שאין הנהר מוליכה:

חריפותא דנהרא נקט ואתאי.

שמה מתחלה נפלה באמצעית

הנהר במקום חזקו ומרוצת

המים הביאתה ולא הניחתה

לנטות ימין ושמאל:

בפרדיסא דערלה. בכרם של

ערלה:

שרי רבינא. ולא חש שמא

מכרם זה גנב היין זה:

אי גניב מיניה אצנועי בגויה לא

מצנעי. אין דרך גנבים להצניע

היין במקום שגנבוהו משם

משום דמתיירא שמא ימצאהו

דורך הענבים:

זיקי. נודות:

בי קופאי. טמונים בין גפנים

שבכרם והיא של ישראל:

לימא לא סבר לה לדרבי חנינא.

לילך אחר הרוב אלא אחר

הקרוב וכאן ישראל מצויים

יותר מנכרים ולא אזלינן בתר

רובא דעלמא:

דשפוכאי. שופכי יין מן החבית

לנודות למכור לעוברי דרכים

במדינה זאת כדמסיים ואזיל:

ברברבי. דליכא למיחש לרובא

דעלמא למימור מעוברי דרכים

נפול:

ואי איכא רברבי בהדיהו. אף

הקטנים מותרין דברברבי לאו

אורחיהו דעוברי דרכים אלא

כולהו מלוקח יין של מדינה זו

נינהו וישראל הן וקטנים שאין

דרך ללוקח יין להביאם:

אימור באברורי הוה מנחי.

להשוות משא החמור כשיש

שתי נודות זה גדול מזה מעט

ומכביד המשא לצד אחד מניחין

נוד קטן אצלו להשוות המשא:

26. כד, ב

רפ"י

משנה

מרחיקין את האילן מן העיר - עשרים וחמש אמה,
 ובחרוב ובשקמה - חמשים אמה.
אבא שאול אומר:
 כל אילן סרק - חמשים אמה.

ואם העיר קדמה - קוצץ ואינו נותן דמים,
 ואם אילן קדם - קוצץ ונותן דמים.
 ספק זה קדם וספק זה קדם - קוצץ ואינו נותן דמים.

גמרא

מאי טעמא?

אמר עולא:
 משום נזי העיר.

ותיפוק ליה ד"אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה" (ערכין לג:).

לא,

צריכא לרבי אליעזר, דאמר: "עושין שדה ומגרש שדה" (ערכין לג:),
 הכא משום נזי העיר לא עבדינן.

ולרבנן נמי דאמרי: "אין עושין שדה ומגרש ולא מגרש שדה" (ערכין לג:),
 הני מילי זרעים,
 אבל אילנות - עבדינן.
 והכא, משום נזי העיר - לא.

ומנא תימרא דשאני בין זרעין לאילנות?

דתנא:

"קרפף יותר מבית סאתים, שהוקף לדירה,
 נזרע רובו - הרי הוא כגינה, ואסור.
 ניטע רובו - הרי הוא כחצר ומותר."

מתני'

מרחיקין את האילן מן העיר.
 בגמרא מפרש משום נזי העיר
 לפי שנוי לעיר כשיש מרחב פנוי
 לפניה:
חרוב ושקמה. ענפיהם רבים:
ואילן סרק. גנאי הוא לעיר:
ונותן דמים. מי שהעיר שלו:

גמ'

ותיפוק ליה דאין עושין מגרש
שדה. משנה היא בפי אחרון של
 ערכין (דף לג:). ומגרש אלף אמה
 הוא וכל אלף אמה אסור
 לעשותו שדה וקס"ד לא שדה
 לבן ולא שדה אילן:

לא צריכא לר' אלעזר. דפליג
 התם ואמר בד"א בערי הלויים
 אבל בערי ישראל כו':

ה"ג ולרבנן דאמרי אין עושין.
 הני מילי בזרעים אבל באילנות
 עושין בתוך אלף אמה:

והכא. בתוך עשרים וחמש אמה
 משום נזי העיר אין עושין:

קרפף יותר מבית סאתים
שהוקף לדירה. סאתים הוא
 שיעור חצר המשכן ונתנוהו
 חכמים שיעור לכל היקף שלא
 הוקף לדור בתוכו או להשתמש
 מן הבית לתוכו כגון קרפף
 שבבקעה אבל המוקף לדירה
 אפי' בית עשרה כורין מטלטלין
 בו וקאמר הכא יתר מבית
 סאתים שהוקף לדירה הוא
 מותר לטלטל בכולו:

נזרע רובו. בטלו הזרעים שם
 דירה ממנו והרי הוא כגינה
 שאין הקפה לדירה הואיל ויתר
 מבית סאתים הוא אין
 מטלטלין בו עוד:

אבל ניטע רובו. באילנות אין
 האילנות מבטלין תורת דירתו
 ממנו והרי הוא כחצר שלפני
 הבתים שהקיפוה לדירה
 ומותר:

27. כד, ב

רס"י

מאי שנא בור. דבעינן נמי הרחקה וקתני נמי אם הבור קדמה קוצץ ונותן בעל הבור דמי האילן לבעל האילן: **לא חמימא ולא קריא**. שזה סומך על זה אף כאן דמי האילן מי יתנם אם באת להטילם על בני העיר כל אחד אומר ממני לא יתחילו ונמצא האילן עומד והעיר מגונה ואין זו תפארת ארץ ישראל: **ומאי קושיא**. מבור לעיר דאיצטריך לשנויי הכי דלמא שאני היזק דרבים מהזיקא דיחיד לא חייבו חכמים לקוץ אילנו בשביל בור היחיד בלא דמים אבל בשביל היזק רבים חייבוהו לקוץ: **לא חמימא כו'**. אם באת להמתין עד מתן מעות עמוד זה לאורך ימים בני העיר סומכין זה על זה ובעל האילן רוצה בכך לפיכך יקוץ ואחרי כן יגבה מעותיו מהן בב"ד:

"ואם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים" וכו'.

מאי שנא גבי בור, דקתני: **"קוצץ ונותן דמים"** (בבא בתרא כה:), ומאי שנא הכא דקתני: **"קוצץ ואינו נותן דמים"?**

אמר רב כהנא:

קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא.

ומאי קושיא?

דלמא שאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד.

אלא,

אי איתמר דרב כהנא, אסיפא איתמר:

"אם האילן קדם קוצץ ונותן דמים",

ולמא להו: הבו לי ברישא דמי, והדר איקוץ!

אמר רב כהנא:

קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא.

28. כד, ב

"ספק זה קדם וספק זה קדם - קוצץ ואינו נותן דמים".

מאי שנא מבור דאמרת: "לא יקוצ"?

התם - ודאי לאו למיקץ קאי,

ספיקו נמי לא אמרינן ליה: קוצץ.

הכא - דודאי למיקץ קאי, ספיקו נמי אמרינן ליה: קוצץ.

ואי משום דמי, אמרינן ליה: אייתי ראיה ושקול.

רפ"י

התם. גבי בור דודאי של אילן
אם ודאי קדם לאו למיקץ קאי
כדקתני אם האילן קדם לא
יקוצץ ספיקו נמי לא אמר ליה
קוצץ שעל הניזק להביא ראיה:
הכא דודאי. נמי למיקץ קאי
אלא שנוטל דמים כדקתני אם
האילן קדם קוצץ ונותן דמים
ספיקו נמי אמר ליה קוצץ ממ"נ
על כרחך וכשבא לגבות דמים
אמר ליה אייתי ראיה דאת
קדמת ושקל:

29. כד, ב - כה, א

רס"י

משנה

מרחיקין את גורן קבוע מן העיר - חמשים אמה,
לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו,
אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח.
ומרחיק מנטיעותיו של חבירו, ומנירו - בכדי שלא יזיק.

גמרא

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא?

אמר אביי:

סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע.

היכי דמי גורן שאינו קבוע?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

כל שאינו זורה ברחת.

רב אשי אמר:

מה טעם קאמר:

מאי טעמא "מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה"?
"כדי שלא יזיק".

מיתבי:

"מרחיקין גורן קבוע מן העיר - חמשים אמה;

וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה,

כך מרחיקין מדלועיו ומקשואיו ומנטיעותיו ומנירו של חבירו - חמשים אמה,
כדי שלא יזיק.

בשלמא לרב אשי - ניחא,

אלא לאביי - קשיא!

קשיא.

בשלמא "ממקשואיו ומדלועיו", דאזיל אבקא ואתי בליביה ומצוי ליה,
אלא "מנירו" אמאי?

אמר רבי אבא בר זוטרא:

כה, א מפני^א שעושה אותו גלל.

מתני'

גורן קבוע. בגמי מפרש מאי
קביעותא:

חמשים אמה. מפני המוץ
המזיק את בני העיר כשהוא
זורה וגם הזרעים הוא מייבש:

ומנירו של חבירו. ובגמרא
מפרש מאי היזק דמוץ לניר ניר
היא חרישה שחורשין בימי
הקיץ ואין זורעין בו עד ימות
החורף כדי שימותו שרשי
הקוצים והעשבים כדכתיב נירו
לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים
(ירמיה ד):

בכדי שלא יזיק. האי שיעורא
משמע בציר מחמשים אמה
ובגמרא פריך מ"ש מרישא
דאמרת אלא אם כן יש לו
חמשים אמה לכל רוח:

גמ'

שאינו זורה ברחת. שאין הכרי
גדול וא"צ לזרות ברחת אלא
הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף
מאליו רחת פליה בלע"ז
כשהכרי גדול צריך להגביה
התבואה ברחת וזרק כלפי
מעלה והרוח מנשבת ודוחפת
המוץ למרחוק:

רב אשי אמר. שיעורא דסיפא
כרישא ומה טעם קאמר:

מקשואיו ומדלועיו. נטיעה
שהקשואין והדלועין גדילין בה:
בשלמא לרב אשי ניחא. דקתני
בכולהו חמשים אמה: אלא
לאביי קשיא קשיא [הכי]

גרסינן:
שעושה אותו גלל. מרבה לו זבל
ושורף את הזרעים שנזרעו בו:

30. כה, א

רפ"י

מתני'
את הנבלות ואת הקברות כו'.
משום ריח רע:
אלא למזרח העיר. שאין הרוח
מזרחית קשה תדיר אא"כ באה
לפורענות אבל כדרכה היא חמה
ומנשבת בנחת דכתיב (יונה ד)
רוח קדים חרישית ותך השמש
וגוי לפיכך אינה מביאה הרוח
לעיר:
חוץ מן מערבה. בגמי מפרש
טעמא:

גמ'
וסומך. אינו צריך להרחיק נ'
אמה:
שאינו עושה כלל. ומרחיק נ'
אמה דקאמר ר"ע אשאר רוחות
דרישא קאי:
תדירא ברוחות. אותו צד תדיר
ברוח שרוח מערבית מנשבת
תדיר משאר רוחות:
רוח צפונית מנשבת עם כל
אחת. מהרוחות לפי שהיא רכה
ומתוקה וצלולה כדאמר
ביבמות (דף עב.) וממתקתן:
בן נץ. מלאך העשוי בדמות נץ:
מעמידה. בכנפיו:
תדירא בשכינה. במערב היא
שוכנת:
לאבותינו. אנשי כנע"ג שאמרו
מקרא זה בספר עזרא:
וצבא השמים. השמש והירח
העומדים במזרח:
לך משתחויים. למערב:
ודלמא. הם למזרח משתחויים
וכי תימא אין דרך להשתחוות
סמוך לרב הם עושין כעבד
שנטל פרס מרבו וחוזר לאחוריו
ומשתחוה כשהוא הולך
לאחוריו משנטל פרס מתרחק
תמיד בהשתחוויה:
פרס. מתן:

משנה

מרחיקין: את הנבלות,
ואת הקברות,
ואת הבורסקי מן העיר - חמשים אמה.

אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר.
רבי עקיבא אומר:
לכל רוח הוא עושה חוץ ממערבה,
ומרחיק - חמשים אמה.

ומרחיקין את המשרה מן הירק,
ואת הנרישין מן הבצלים,
ואת החרדל מן הדבורים,
ורבי יוסי:
מתיר בחרדל.

גמרא

איבעיא להו:
רבי עקיבא היכי קאמר?
לכל רוח הוא עושה, וסומך, חוץ ממערבה דמרחיק חמשים אמה ועושה.
או דלמא:
לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה כלל?

תא שמע,
דתניא:
"רבי עקיבא אומר:
לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה,
חוץ ממערבה - דאינו עושה כל עיקר,
מפני שהיא תדירא".

אמר ליה רבא לרב נחמן:
מאי "תדירא"?
אילימא תדירא ברוחות,
והא אמר רב חנן בר אבא אמר רב:
ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולן,
שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת,
ורוח דרומית - קשה מכולן,
ואילמלא כן ניץ שמעמידה, מחרבת את העולם,
שנאמר: "המבינתך יאבר נץ ופרש מנבו לתיון" (איוב לט, כו).
אלא מאי "תדירא"? תדירא בשכינה.

דאמר רבי יהושע בן לוי:
בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שהודיעו מקום תפלה,
דכתיב: "וצבא השמים לך משתחויים"¹⁷⁶ (נחמיה ט, ו).

מתקיף לה רב אחא בר יעקב:
ודלמא כעבד שנטל פרס מרבו, וחוזר לאחוריו ומשתחוה!

קשיא.

¹⁷⁶ אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחויים

רש"י

אתה הוא ה' לבדך. בתר וצבא השמים כתיב ועל עסקי שליחות צבא השמים הוא משבח ואומר אתה הוא לבדך במדה זו: **לשם מחזירין שליחותן.** כשבאין לומר עשינו שליחותך צריכין לשוב אל מקום שהשולחם עומד שם: **למקום שמשתלחין.** פי' באותו מקום שנשתלחו שם אף שם השכינה מצויה ואומרים לו עשינו שליחותך: **והנה המלאך הדובר בי יוצא.** בנבואת זכריה למוד את ירושלים כמה ארכה וגוי ומלאך אחר יוצא לסתור שליחותו של ראשון שחזר בו המקום ולא יתן בה מדה ואומר פרזות תשב ירושלים והרי שניהם מאת השכינה באים ואחריו לא נאמר אלא לקראתו זה בא מכאן וזה בא מכאן: **רב ששת.** מאור עינים הוה: **לכל רוחתא אוקמן.** העמידני להתפלל: **דמורו בה מיני.** תלמידי עובדי ע"ז מורים הוראה להתפלל במזרח: **אוריה.** אני שמעתי כך קורין למערב בלשון פרסי. ולי"ג שכך קורין למזרח בלשון לעז והיינו דקאמר אור יה שהשכינה במערב ופניו למזרח נמצא המזרח אורו:

ורבי אושעיא סבר שכינה בכל מקום.

דאמר רבי אושעיא:

מאי דכתיב: **"אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים..."** וגו' (נחמיה ט, 1).
 שלוחיך - לא בשלוחי בשר ודם; שלוחי בשר ודם - ממקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן, אבל שלוחיך - למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותן, שנאמר: **"התשלח ברכים וילכו ויאמרו לך הננו"** (איוב לח, לה).
 'בואו ויאמרו' - לא נאמר, אלא: **"וילכו ויאמרו"**, מלמד שהשכינה בכל מקום.

ואף רבי ישמעאל סבר שכינה בכל מקום,

דתנא רבי דבי ישמעאל:

"מנין ששכינה בכל מקום?

שנאמר: "הנה המלאך הדובר בי יצא,

ומלאך אחר יצא לקראתו" (זכריה ב, ז).

'אחריו' לא נאמר, אלא **"לקראתו"**,

מלמד ששכינה בכל מקום.

ואף רב ששת סבר: שכינה בכל מקום,

דאמר ליה רב ששת לשמעיה:

לכל רוחתא אוקמן, לבר ממזרח,

ולאו משום דלית ביה שכינה, אלא משום דמורו בה מיני.

ורבי אבהו אמר:

שכינה במערב.

דאמר רבי אבהו:

מאי 'אוריה'?

אור יה.

31. כה, א-ב

רש"י

יערוף כמטר לקחי. משה רבינו דימה את התורה לארבע רוחות כשם שאי אפשר בלא הם כך אי אפשר לעולם בלא תורה:

מערפו של עולם. אני שמעתי מחזקו של עולם על שם שהשכינה במערב ס"ל ואני שהמערב קרוי אחור שנאמר הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין וגוי (איוב כג):

שמזלת את הזהב. שמחממת ומביאה שרב ורעבון בא והזהב זל:

וכן הוא אומר. דכתיב זילותא גבי זהב:
כשעיר. שד:

לאכסדרה. שאין לה דופן רביעית:

אינה מסובבת. במחיצה:
למעלה מן הרקיע. ומהלכת את רוח צפון בגגו של רקיע:
לקובה. אהל שכולו מוקף:

לקרן מערבית צפונית. בלילה שהחמה לעולם מהלכת רוח צפונית בלילה ומן המערב היא פונה לצפון שכך הילוכה מן המזרח לדרום מן הדרום למערב וממערב לצפון:

ומחזרת אחורי כיפה. דרך חלון:

הולך אל דרום. היקף היום קרוי הילוך שהוא בתוך החלל ואת היקף הלילה קרוי סיבוב שהוא מקיף בחוץ וביום לעולם מהלכת בדרום אפילו ביום קצר אינו מהלך פחות מרוח דרומית:
וסובב אל צפון בלילה. אף בלילה קצרה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח צפונית:

פעמים מהלכתן. ביום ארוך של תקופת תמוז שהיא יוצאה בקרן צפונית מזרחית ושוקעת בקרן מערבית צפונית:

פעמים סובבתן. ביום קצר שהיא יוצאה בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן מערבית דרומית ומהלכת בלילה ג' רוחות:

אתאן לר' אליעזר. שאמר לאכסדרה דומה:

וממזרים קרה זו רוח צפונית. שהדופן מוזרת ופרוצה:

והאמרת רוח דרומית מעלה רביבים. וכאן אתה אומר רוח מזרחית מביאה מים:

הא דאתיא מטרא בניחותא. בא מן הדרום וכי אתיא בשפיכותא בא מן המזרח כדכתיב מים במוצק:

אמר רב יהודה:

מאי דכתיב: **"יערוף כמטר לקחי"**¹⁷⁷ (דברים לב, ב)?
זו רוח מערבית שבאה מערפו של עולם.
"תול כטל אמרתי"?

זו רוח צפונית, שמזלת את הזהב.

וכן הוא אומר: **"הזלים זהב ממיס"**¹⁷⁸ (ישעיהו מו, ו).

"כשעידם עלי דשא" (דברים לב, ב)?

זו רוח מזרחית, שמסערת את כל העולם כשעיר.

"וכרביבים עלי עשב" (דברים לב, ב)?

זו רוח דרומית, שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים.

תניא:

"רבי אליעזר אומר:

עולם - לאכסדרה הוא דומה,

רוח צפונית - אינה מסובבת.

וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית - נכפפת,

ועולה למעלה מן הרקיע.

ורבי יהושע אומר:

עולם - לקובה הוא דומה,

רוח צפונית - מסובבת.

כיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית - מקפפת,

וחוזרת אחורי כיפה,

שנאמר: "הולך אל דרום וסובב אל צפון" וגו'¹⁷⁹ (קהלת א, ה-ו).

"הולך אל דרום" - ביום,

"וסובב אל צפון" - בלילה.

"סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתי שב הרוח" - אלו פני מזרח ופני מערב,

שפעמים מסובבתן ופעמים מהלכתן.

הוא היה אומר:

¹⁸⁰ אתאן לרבי אליעזר,

"מן החדר תבא סופה"¹⁸¹ (איוב לו, ט-י) - זו רוח דרומית,

"וממזרים קרה" - זו רוח צפונית,

"מנשמת אל יתן קרה" - זו רוח מערבית.

"ורחב מים במוצק" - זו רוח מזרחית."

והאמר מר: **"רוח דרומית - מעלה רביבים ומגדלת עשבים!"**

לא קשיא:

הא - דאתיא מטרא בניחותא,

הא - בשפיכותא.

אמר רב חסדא:

מאי דכתיב: **"מצפון זהב יאתה"**¹⁸² (איוב לו, כב)?

זו רוח צפונית, שמזלת את ההב,

וכן הוא אומר: **"הזלים זהב ממיס"** (ישעיהו מו, ו).

¹⁷⁷ יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי כשעידם עלי דשא וכרביבים עלי עשב

¹⁷⁸ הזלים זהב ממיס וכסף בקנה ישקלו ישקרו צורך ויעשוהו אל יסגדו אף ישתחוו

¹⁷⁹ ה ורח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף ורח הוא שם. ו הולך אל דרום וסובב אל צפון סבב הולך הרוח ועל סביבתי שב הרוח

¹⁸⁰ הגמרא העירה תוך הברייתא כדי שלא נטעה שהם דברי רבי יהושע אלא שהם דברי רבי אליעזר. עיין יומא סז. תוספות ד"ה

כמאן "... להכי איצטרך לאשמועינן דאתאן לת"ק ... וכי האי גוונא איכא ..."

¹⁸¹ מן החדר תבוא סופה וממזרים קרה. י מנשמת אל יתן קרה ורחב מים במוצק

¹⁸² מצפון זהב יאתה על אלוה נורא הוד

32. כה, ב

רפ"י

לא הוגשמה רוח דרומית.
שהיתה רגילה להביא רביבים טובים:
וכתיב צפון וימין. אלמא ימין הוא דרום וכתיב ביה רעב:
את אוצרו הטוב. וסיפא לתת מטר ארצך:

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא:

מיום שחרב בית המקדש - לא הוגשמה רוח דרומית, שנאמר: "ויגזר על ימין ורעב, ויאכל על שמאול ולא שבעו"¹⁸³ (ישעיהו ט, יט).
וכתיב: "צפון וימין אתה בראתם"¹⁸⁴ (תהלים פט, ג).

ואמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא:

מיום שחרב בית המקדש - אין הגשמים יורדין מאוצר טוב, שנאמר: "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב"¹⁸⁵ (דברים כב, יב).

בזמן ש' ישראל עושין רצונו של מקום,

וישראל שרויין על אדמתם - גשמים יורדין מאוצר טוב.

בזמן ש' אין ישראל שרויין על אדמתם - אין גשמים יורדין מאוצר טוב.

¹⁸³ ויגזר על ימין ורעב ויאכל על שמאול ולא שבעו איש בשור ורעו יאכלו

¹⁸⁴ צפון וימין אתה בראתם תבור והרמוון בשמך ירננו

¹⁸⁵ גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תקסה בה

33. כה, ב

רש"י

יָדְרִים: בתפלתו יחזיר פניו לדרום:
וְסִימָנִיךְ. שלא תחליף:
דְּמַצְדָּד אֲצֻדְדִי. מעט לצד דרום:
אֲדְרִימוּ. שתהיו פונים לצד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם וגוי (מלכים א ח):

אמר רבי יצחק:
 הרוצה שיחכים - ידרים,
 ושיעשיר - יצפון,
 וסימניה: שלחן בצפון, ומנוחה בדרום.

ורבי יהושע בן לוי אמר:
 לעולם ידרים,
 שמתוך שמתחכם מתעשר.
 שנאמר: "אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶינָהּ, בְּשִׂמְאֹלָהּ עֶשֶׂר וְכְבוֹד" (משלי ג, טז).

וקא רבי יהושע בן לוי אמר:
 שכינה במערב!

דמצדד אצדודי.

אמר ליה רבי חנינא לרב אשי:
 כגון אתון דיתביתו בצפונה דארץ ישראל, אדרימו אדרומי.

ומנא לן דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא?

דכתיב: "מִצְפּוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ"¹⁸⁶ (ירמיהו א, יד).

34. כה, ב

כ"י

עד שאתה אומר לי. שאני מזיק
ועלי להרחיק את עצמי אני
אומר לך שאתה מזיק:
לגלוגי חרדליי. פרחי חרדליי:

"מרחיקין את המשורה מן הירק,
ואת הכרישין מן הבצלים,
ואת החרדל מן הדבורים,
ורבי יוסי:
מתיר בחרדל".

תנא:

רבי יוסי:
מתיר בחרדל,
שיכול לומר לו, עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוריי,
הרחק דבורך מן חרדליי,
שבאות ואוכלות לגלוגי חרדליי.

35. כה, ב

רש"י

מתני'
חרוב ושקמה. שרשיהם
 מרובים:
בין מלמעלה. שאחד מהן
 מלמעלן בגובה שיפוע הר והשני
 בשפלו:
בין מן הצד. בקרקע שוה:
ונוותן דמים. דכיון דברשות נטע
 שאינו מוזיק עד זמן גדול לא
 חייבוהו חכמים לקוץ בלא
 דמים בשביל הזיקא דיחיד:

גמ'
שמחלידין. לשון חלדה דהלכות
 שחיטה (חולין דף לב.) שמהלכת
 מתחת לקרקעית הבור:

משנה

מרחיקין את האילן מן הבור - עשרים וקמ"ש אמה,
 ובחרוב ובשקמה - חמשים אמה,
 בין מלמעלה בין מן הצד.
 אם הבור קדמה - קוצץ ונותן דמים,
 ואם אילן קדם - לא יקוץ.
 ספק זה קדם, וספק זה קדם - לא יקוץ.
רבי יוסי אומר:
 אף על פי שהבור קודמת לאילן - לא יקוץ,
 שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו.

גמרא

תנא:

"בין שהבור למטה ואילן למעלה,
 בין שהבור למעלה ואילן למטה".

בש"מא "בור למטה ואילן למעלה" - קא אזלין שרשין מזקי לה לבור,
 אלא "בור למעלה ואילן למטה" - אמאי?

אמר רבי חגא בשם רבי יוסי:
 מפני שמחלידין את הקרקע,
 ומלקוין קרקעיתה של בור.

36. כה, ב - כו, א

רפ"י

הלכה כר' יוסי. שעל הניזק להרחיק את עצמו:
בגירי דיליה. היכא דמטי ליה הזיקא מתוך ידיו של מזיק כההיא דאמרי' בהבית והעלייה (בי"מ דף קיז.). הנהו בי תרי חד דייר עילאי וחד דייר תתאי איפחית מעזיבה וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי דכשנפלין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והדר נפלי לא קרי ליה גירי דיליה:
פאפי יונאה. כך שמו על שם מקומו:
עצורי. עצורי שומשמן לעשות שמן:
בגירי דיליה. והכא נמי מידיהם הוא בא לו שמכח מכותיהם הוא מרעיד:
וכמה. תנוד אפדנא דבעי ארוקיי:
כדנייד נכתמא אפומא דחצבא. שאם יניחו כד על חומה וכסויה עליה ינוע הכיסוי מחמת הרעדה:
רקתא. מה שמנערין מן הפשתן:
מאי שנא מזורה. בשבת דחייב ואעי"פ שהרוח מסייעתו חשיב ליה עושה מלאכה אלמא גירי דיליה נינהו:
היינו זורה ורוח מסייעתו. כי היכי דלענין שבת הוי כחו לענין נזקין נמי כחו חשיב ליה:
ולרבינא מאי שנא כו'. בשלמא זורה ורוח מסייעתו לא הויא ליה פירכא דקסבר ממונא מאיסור שבת לא ילפינן דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה וכח"ג מתרצינן ליה להא פירכא בב"ק בהכונס צאן לדיר (דף ס.). גץ. אטנציל"א היוצאת מן הברזל כשהפטיש מכה עליו:
חייב. והרי הוליכן הרוח:
ניחא ליה דליזיל. לחוץ שלא ידליק את ביתו:

"רבי יוסי אומר:

אף על פי שהבור קודמת לאילן - לא יקוץ, שָׁה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְזֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ."

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכה כרבי יוסי.

אמר רב אשי,

כי הוואן בי רב כהנא,

הוה אמרינן: מודי רבי יוסי בגירי דידיה.

פאפי יונאה,

עני והעשיר הוה,

בנה אפדנא.

הוה הנה עצורי בשיבבותיה,

דכי הוה דייקי שומשמי, הוה נידא אפדניה.

אתא לקמיה דרב אשי,

אמר ליה: כי הוואן בי רב כהנא הוה אמרינן: מודי רבי יוסי בגירי דיליה.

וכמה?

כו, א כדנייד נכתמא אפומיה דחצבא.

דבי בר מריון בריה דרבין כי הוה נפצי כיתנא,

הוה אזלא רקתא ומזקא אינשי.

אתו לקמיה דרבנא,

אמר להו: כי אמרינן, מודה רבי יוסי בגירי דיליה,

הני מילי דקא אזלא מכחו,

הכא זיקא הוא דקא ממטי לה.

מתקיף לה מר בר רב אשי:

מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו?

אמרוה קמיה דמרימור,

אמר להו: היינו זורה ורוח מסייעתו.

ולרבינא,

מאי שנא מ"גץ היוצא מתחת הפטיש והזיק, דחייב לשלם" (בבא קמא סב:)

התם - ניחא ליה דליזל,

הכא - לא ניחא ליה דליזל.

37. כו, א

רש"י

מתני'
סמוך לשדה חבירו. בין שדה הלבן בין שדה האילן וטעמא כדי עבודת הכרם שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך להכניס מחרישתו לתוך שדה חבירו:
מעמיק. להן בעל השדה שיצאו לתוכו:
קוצץ. בעומק ג' טפחים:
והעצים שלו. בגמרא מפרש של מי:

גמ'
אבל בבבל שתי אמות. שמחרישתן קצרה:
פרדיסא. כרם:
והא ארחיקי לי. ד' אמות:

משנה

לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות, אחד גפנים ואחד כל אילן.
 היה גדר בינתיים - זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן.
 היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו - מעמיק שלשה טפחים, כדי שלא יעבב את המחרישה.
 היה חופר בור, שיח ומערה - קוצץ ויורד, והעצים שלו.

גמרא

תנא:
"ארבע אמות שאמרו - כדי עבודת הברם".

אמר שמואל:
 לא שנו אלא בארץ ישראל, אבל בבבל - שתי אמות.

תניא נמי הכי:
"לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו שתי אמות".

והא אנו תנן: **"ארבע אמות!"**

אלא לאו כדשמואל.

שמע מינה.

ואיכא דרמי לה מירמא:

תנן:
"לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות",

והתניא:
שתי אמות!

אמר שמואל:
 לא קשיא:
 כאן - בבבל,
 כאן - בארץ ישראל.

רבא בר רב חנן הווי ליה הנהו דיקלי אמייצרא דפרדיסא דרב יוסף, הווי אתו צפורי יתבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה.

אמר ליה: זיל קוץ.

אמר ליה: והא ארחיקי לי.

אמר ליה: הני מילי לאילנות,

רש"י

שכחת ברי. כך שמו:

והא אגן תנן: "אחד גפנים ואחד כל אילן!"

אמר ליה: הני מילי אילן לאילן,
 וגפנים לגפנים,
 אבל אילן לגפנים - בעיניו טפי.

אמר ליה: אנה לא קניצנא,
 דאמר רב: האי דיקלא דטעין קבא - אסור למקצייה.
 ואמר רבי חנינא: לא שכיב שכחת ברי, אלא דקון תאנתא בלא זימניה.
 קור אי ניהא ליה - ליקוץ.

38. כו, א-ב

רפ"י

אשכחיה. רב פפא לרב הונא דקא חפר וקייץ שרשין :
מאי האי. אמאי קייצתא :
אמרי ליה כולהי. הבאתי לו ראיות הרבה שלא יקוץ :
שהחזיקו בו רבים. לעשותו להן דרך אסור לקלקלו אע"פ שהוא של יחיד ואנא נמי הא אחזיקי ליה :
לבתר דנפק. רב פפא :
אמר. רב הונא אמאי לא אמרי ליה :
בתוך שש עשרה אמה. לאילן הויא חזקה דאילן אבל חוץ לשש עשרה אמה אין חזקתו חזקה שאע"פ ששרשיו מתפשטין כ"ה אמה אינן יונקין אלא בתוך ט"ו אמה סמוך לאילן וכדאמרינן לקמן ואנא הוא חוץ לט"ו אמה קייצנא :

"]היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו - מעמיק שלשה טפחים, כדי שלא יעצב את המחרישה. הנה חופר בור, שיח ומערה, קוצץ ויורד, והעצים שלו".

רב פפא הווי ליה הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע, אזל אשכחיה דהנהו חפר וקא קאיץ שרשיו, אמר ליה: מאי האי?
 אמר ליה: תנן:

"היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו, מעמיק שלשה כדי שלא יעצב המחרישה".

אמר ליה: הני מילי שלשה, מר קא חפר טפי.
 אמר ליה: אנא בורות שיחין ומערות קא חפרנא, דתנן:

"הנה חופר בור, שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו".

אמר רב פפא:

אמרי ליה כולהי, ולא יכילי ליה,

עד דאמרי ליה הא דאמר רב יהודה:

"מצר שהחזיקו בו רבים - אסור לקלקלו".

כו, ב

לבתר דנפק, אמר:

אמאי לא אמרי ליה:

כאן - בתוך שש עשרה אמה,

כאן - חוץ לשש עשרה אמה.

39. כו, ב

רפ"י

הדייבא. דמן הדייב:
לא נהנין. מדרבנן:
ולא מועלין. אם נהנה לא מעל
 אלמא לא קדשי:
מידי איריא. מסקנא דקושיא הוא
 כלומר מכולה לאו איריא היא לא
 למשמע מינה בתר אילן ולא
 למשמע מינה בתר קרקע דטעמא
 משום דהנך שרשים גידולים
 הבאים לאחר שהוקדש האילן
 הוא ואיכא למי"ד במס' מעילה אין
 מועלין בגידולין אפי' שרשי הקדש
 בשדה הקדש:
לא נהנין. איצטריכא ליה:
רבינא אמר ל'ק. רישא דקתני
 בתר אילן אזלינן היינו בתוך ט"ז
 אמה וסיפא דקתני של הקדש
 באין בתוך של הדיוט לא מועלין
 היינו חוץ לט"ז:

"היה חופר בור, שים ומערה - קוצץ ויורד והעצים שלו".

בעא מיניה יעקב הדייבא מרב הסדא:
"עצים" של מי?

אמר ליה:

תניתיה:

"שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש -

לא נהנין ולא מועלין" (מעילה יג:).

אי אמרת בשלמא: "בתר אילן אזלינן" - משום הכי לא מועלין,
 אלא אי אמרת: "בתר קרקע אזלינן" - אמאי לא מועלין?

אלא מאי "בתר אילן אזלינן"!

אימא סיפא: **"של הקדש הבאים בשל הדיוט לא נהנין ולא מועלין"**.

ואי "בתר אילן אזלינן" - אמאי לא מועלין?

מידי איריא!?

בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן,
 וקא סבר: אין מעילה בגידולין.

רבינא אמר:

לא קשיא:

כאן - בתוך שש עשרה אמה,

כאן - חוץ לשיש עשרה אמה.

40. כו, ב - כז, ב

רפ"י

גזלן הוא. שיונק משדה חברו:
ואין מביאין ממנו בכורים. אין צריך להביא
ממנו בכורים דבעינן אשר תביא מארצך
(דברים כו):

עשר נטיעות מפוזרות בבית סאה. לארכו
ולרחבו כולן בשוה יונקות מכל בית סאה
וכולם צריך להם ומותר לחורשו ערב שביעית
עד ראש השנה שהלכה למשה מסיני הוא
ובית סאה חמשים אמה על חמשים אמה
שחצר המשכן קרוי בית סאתים והוא מאה
על חמשים:

כמה הוי להו. בית סאה כי עבדת להו רצועה
של אמה רוחב:

תרי אלפים וחמש מאה גרמידי. שהרי יש
כאן נ' רצועות של חמשים אמה ועולות
לאלפים וחמש מאות אמה חלוק אותן לעשר
אילנות תמצא צירוף קרקע יניקת כל אילן
ואילן בין הכל מאתן וחמשין אמה אורך
באמה רוחב:

הא לא הוי כדעולא. דשיעור עולא נפיש
דאמר דאילן יונק שש עשרה לכל צד הרי ל"ב
על ל"ב עשה מהן רצועה אחת של אמה רוחב
כאשר עשית מבית סאה תמצאנה של אלף
וכ"ד אמה שהרי יש כאן שלשים ושתים
רצועות כל אחת ואחת ל"ב אמה:

ואלא מדתנן שלשה אילנות. גדולים שיונקים
יותר מן הנטיעות ומפוזרין בבית סאה לארכו
ולרחבו בשוה אע"פ שאינו של אדם אחד
אלא של שלשה בני אדם מצטרפין להיות
שדה אילן ולחורש כל בית סאה בשבילן ערב
שביעית עד עצרת כדן שדה אילן ואם לאו
אין חורשין אלא כל אחד כדי צרכו דהיינו
תחתיו וחוצה לו כמלא אורה וסלו והשאר
הוי שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד
הפסח:

בית סאה כמה הוו להו תרי אלפי ות"ק
גרמידי. על אמה רוחב:

כמה מטי. לכל חד מהנך אילנות תתליג
ותילתא אכתי נפישין להו שש עשרה אמה
דעולא דהוי אלף וכ"ד:

לא דק. עולא לא דקדק כל כך הואיל וקרוב
לשיעור זה קאמר ולא איכפת ליה:

אימור דאמרינן לא דק. היכא דאזיל לחומרא
הכא קא אזיל לקולא דאינו יונק כל כך
וקאמר איהו דיונק ופטר ליה מביכורים:

מי סברת. שש עשרה אמה דעולא בריבועא
קאמר דליהוי שלשים ושתים על ל"ב
כדקאמרינן:

בעיגולא קאמר. שכל סביביו יונק שש עשרה
והיינו בעיגולא דאילו ברבוע נמצא כנגד
האלכסון יותר משש עשרה אמה:

וכמה מרובע יתר על העיגול רביע. דל רביע
מאלף וכ"ד פשו להו תשס"ח אמות ברוחב
אמה אכתי לא שוי שיעורי דהשתא פשו להו
שיעורי דמתנני אדעולא פלגא דאמתא ונמצא
אילן יונק י"ו אמה ומחצה לכל צד דהיינו
ל"ג על ל"ג דשיעורא דעולא תשס"ח ושיעורא
דמתנני תתליג ונפיש שיעורא דמתניתין
אדעולא ס"ה אמות באמה רוחב חלוק
הרצועה לרוחב הרי ק"ל אמה אורך ברוחב
חצי אמה הקף מהם האילן ל"ב אמה לצפון
וכנגדו לדרום נמצא מהצפון לדרום ל"ג
שהרי הוספת עליו חצי אמה לכאן וחצי אמה
לכאן ובידך נשאר ס"ו ברוחב חצי אמה תן
חציין למזרח וחציין למערב נמצא מוקף
ברבוע ולא דקדק הגמרא כל כך דנקט פלגא
אמתא דהא עולא בעיגול קאמר ואילו בעיגול
הייתי יכול להוסיף עליו שני שלישי אמה לכל
צד אלא משום האי פורתא לא דק כולי האי
ואית דגרסי פש ליה תרי תילתי דאמתא:

היינו דלא דק. עולא דהוה מצי למימר
שיתסרי ופלגא ולחומרא לא דק ואזיל
לחומרא ולא צמצם שיעורו:

מאי לאו כל שהוא. חוץ לעביו של אילן לכל
צד:

אמר עולא:

אילן הסמוך למצר בתוך שש עשרה אמה,
גזלן הוא.

ואין מביאין ממנו בכורים.

מנא ליה לעולא הא?

אילימא מדתנן:

"עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה,

חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה" (שביעית א, ו).

כמה הוו להו?

תרי אלפי וחמש מאה גרמידי.

לכל חד וחד פמה מטי ליה?

מאתן וחמשין.

הא לא הוי דעולא!

ואלא מדתנן:

"שלשה אילנות של שלשה בני אדם,

הרי אלו מצטרפין,

וחורשין כל בית סאה בשבילן" (שביעית א, ה);

כמה הוו להו?

תרי אלפי וחמש מאה גרמידי.

לכל חד וחד פמה מטי ליה?

תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא.

אכתי נפיש ליה דעולא!

לא דק.

אימור דאמרינן: 'לא דק' לחומרא,

לקולא 'לא דק' - מי אמרינן?!

מי סברת בריבועא קא אמרינן?

בעיגולא קא אמרינן.

מכדי,

כמה מרובע יותר על העיגול?

רביע.

פשו להו שבע מאה ושתין ותמניא.

אכתי פש ליה פלגא דאמתא!

היינו ד'לא דק',

ולחומרא לא דק.

תא שמע:

"הקונה אילן וקרקעו - מביא וקורא" (ביכורים א, יא),

מאי לאו כל שהוא!

לא,

שש עשרה אמה.

רס"י

הקונה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא כו'. לקמן תנן בהמוכר את הספינה המוכר שתי אילנות לחבירו ולא פירש לו קרקע לא קנה קרקע אבל קנה שלשה קנה קרקע ואף על פי שלא פירש הלכך גבי ביכורים נמי שתי אילנות מביא ואינו קורא דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתתה לי (דב' כו):
הא ג'. דקנה קרקע מביא וקורא:
מאי לאו. משום דקנה קרקע מעט סביבם:

לא. משום דקנה שש עשרה אמה סביב כל אחד: **וביודוי.** לא גרסינן ליה במתניי במסכת פאה דאין וידוי אלא במעשר והוא אינו תלוי בקרקע:

פרוזבול. תנן במסכת גיטין (דף לו.) הלל תיקן פרוזבול שראה שנמנעו העם מלהלוות מפני השביעית המשמטת ועוברים על מה שכתוב השמר לך פן יהיה דבר וגוי עמד והתקין תקנה שלא תשמט שיהא מוסר שטרותיו לבית דין וכותב עליהן פרוזבול וזה גופו של פרוזבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה ותו לא משמטת ליה שביעית דלא קרינא ביה לא יגוש שאין תובע חובו אלא מבי"ד והתם מוקמינן לה בשביעית בזמן הזה דרבנן ואמרינן התם אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אבל אין לו קרקע: ללוח לא כתבין ליה דחלואה דלא שכיחא היא על דמסתמא אין אדם סומך אלא על קרקע הלוח וכשארין לו לא תיקן הלל פרוזבול:

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות. דתנן בקדושין (דף כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה שהמטלטלין אין נקנין אלא במשיכה וקרקע נקנה בכסף ואם מכר לו קרקע ומטלטלין יחד כיון שנתן דמי הקרקע או מסר לו שטר מכירת קרקע או החזיק בקרקע מדעת מוכר נקנו המטלטלין בלא משיכה קתני מיהא קרקע כל שהוא חייב בביכורים וקס"ד ביכורי אילן קאמר:

הכא במאי עסקינן בחטין. שכל ז' המינים חייבים בביכורים:
מעורבין זה בזה. שאין סומכין על הברירה לחלקו לחצאים ולומר שלצד הארץ חייבין ושלצד החוץ פטורין:

אבל דכ"ע הגדל בפטור פטור. שאם היו כל שרשיו בחו"ל פטור ואפילו עומד האילן בתוך שש עשרה אמה לארץ ולא אמרינן מן הארץ ינק:

דמפסיק צונמא. באמצע שרשים שאין שני צדדין יכולין לינק זה מזה:

דהדרי וערבי. האילן נעשה אחד למעלה בעביו:

אוריא מבלבל. אע"פ שבתוך הקרקע כשני אילנות הואיל ולמעלה באויר העולם נעשה אחד מתערבין יונקותיו:

כ"ה אמה. קשה לעולא דאמר י"ו אמה ותו לא:

תא שמע:

"קנה שני אילנות בתוך של חבירו - מביא ואינו קורא" (ביכורים א, ו),
הא שלשה - מביא וקורא,
מאי לאו כל שהוא!

לא,

הכא נמי שש עשרה אמה.

תא שמע:

"דבי עקיבא אומר:

קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבגורים, וכותבין עליו פרוזבול, ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות"

כזב,

הכא במאי עסקינן:

בחיטי.

דיקא נמי,

דקתני:

"כל שהוא"

שמע מינה.

תא שמע:

"אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחוץ לארץ, טבל וחוילין מעורבין זה בזה, דברי רבי.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

הגדל בחיוב - חייב,

הגדל בפטור - פטור"

עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר יש ברירה, ומר סבר אין ברירה,
אבל גדל בפטור, דברי הכל פטור!

הכא במאי עסקינן:

דמפסיק צונמא.

אי הכי,

מאי טעמיה דרבי?

דהדרי ערבי.

ובמאי קא מפלגי?

מר סבר: אוריא מבלבל,

ומר סבר: האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי.

ושש עשרה אמה ותו לא?

והא תנן:

"מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה" (בבא בתרא כה:);!

אמר אביי:

רפ"י

אכחושי לא מכחשי. בשדה
 חבירו אלא עד שיתסרי הלכך
 טפי מהכי לאו גזלן הוא:
 הנוטה. נופו לתוך שדה של
 חבירו:
 שעל מנת כן הנחיל יהושע.
 התנה עמהם שלא יקפידו על
 כך:

מיזל טובא - אָזְלִי,
 אכחושי - לָא מְכַחְשִׁי, אֵלָא עַד שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה,
 טְפִי - לָא מְכַחְשִׁי.

כי אתא רב דימי אומר,
 בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן:
 אילן הסמוך למיצר בתוך שש עשרה אמה, מהו?

אמר ליה:
 גזלן הוא, ואין מביאין ממנו בכורים.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:
 אחד אילן הסמוך למיצר,
 ואחד אילן הנוטה,
 מביא וקורא,
 שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.

41. כז, ב

רס"י

מתני'
מרדע. מלמד בקר:
קוצץ. הענפים עד גובה מלא מרדע שלא יעכבוהו מלהולך מחרשתו שם:
החרוב והשקמה. שצילם מרובה וקשה לשדה:
כנגד המשקולת. כל מה שנוטה לתוך שדהו:
משקולת. חוט האמרכולין שבנין חומה ותולין בה משקולת של אבר:
ואם בית השלחין היא כל האילן. אפי' אינו חרוב ושקמה קוצץ כנגד המשקולת שהצל רע לבית השלחין:
אבא שאול אומר כו'. בגמי מפרש אהייא קאי:

גמ'
ארישא קאי. דקאמר ת"ק קוצץ מלא מרדע ואפי' אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק נמי כנגד המשקולת:
או אסיפא קאי. דקאמר ת"ק כל האילן כנגד המשקולת ואפילו אילן העושה פירות ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק הוא דכנגד המשקולת אבל אילן העושה פירות נמי מלא מרדע ותו לא:
כל האילן. כל האילנות:
אי אמרת בשלמא ארישא קאי. ולטפויי אתא [מחרוב ושקמה דקאמר ת"ק] היינו דקאמר כל:
אלא אי אמרת אסיפא קאי. מאי כל הא לגרועי אתא:

משנה

אילן שהוא נוטה לשדה חבירו - קוצץ מלא המרדע, על גבי המחרישיה, ובחרוב ובשקמה - כנגד המשקולת, בית השלחין - כל האילן כנגד המשקולת. אבא שאול אומר: כל אילן סרק - כנגד המשקולת.

גמרא

איבעיא להו: "אבא שאול" ארישא קאי, או אסיפא קאי?

תא שמע:

דתניא:

"בית השלחין,

אבא שאול אומר:

כל האילן - כנגד המשקולת,

מפני שהצל רע לבית השלחין".

שמע מינה ארישא קאי.

שמע מינה.

אמר רב אשי:

מתניתין נמי ד'קא,

דקתני:

"כל אילן סרק,"

אי אמרת בשלמא ארישא קאי, היינו דקתני: **"כל אילן,"**

אלא אי אמרת אסיפא קאי, אילן סרק מיבעי ליה?!

אלא לאו שמע מינה ארישא קאי.

שמע מינה.

42. כז, ב

רש"י

מתני'
 אילן הנוטה לרשות הרבים
 קוצץ. מן הענפים התחתונות
 כדי שיהא גמל עובר תחת
 העליונות:
 מפני הטומאה. מפרש בגמ':

גמ'
 בתר [אומדנא] דהשתא אזלינן.
 דקתני קוצץ מן הענפים כדי
 שיהא גמל עובר ורוכבו והרי
 חוזרין וגדלים לאחר זמן:
 כדי שתהא עגלה מהלכת. אם
 תקרתה חזקה כל כך מותר
 ואע"ג שסופה שתתליע ותפחת:
 קמא קמא קייץ ליה. כל ענף
 וענף שיקדים ויצמיח יקצצנו:

משנה

אילן שהוא נוטה לרשות הרבים - קוצץ,
 כדי שיהא גמל עובר ורוכבו.

רבי יהודה אומר:

גמל טעון פשתו,

או חבילי זמורות.

רבי שמעון אומר:

כל האילן בנגד המשקולת מפני הטומאה.

גמרא

מאן תנא דבגזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן?

אמר ריש לקיש:

במחלוקת שנויה,

ורבי אליעזר היא;

דתנן:

"אין עושין חלל תחת רשות הרבים, בורות, שיחין ומערות.

רבי אליעזר: מתיר,

בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים".

רבי יוחנן אומר:

אפילו תימא רבנן,

התם - זימנין דמפחית ולא אדעתיה,

אבל הכא - קמא קמא קא קייץ ליה.

43. כז, ב

רס"י

בשיעורא דרבי יהודה מאי
עבדי ליה. כשיבא גמל טעון
פשתן היאך יעבור:

"רבי יהודה אומר: גמל טעון פשתן או חבילי זמורות."

איבעיא להו:

שיעורא דרבי יהודה נפיש, או דלקא שיעורא דרבנן נפיש?

פשיטא דשיעורא דרבנן נפיש,

דאי סלקא דעתך שיעורא דרבי יהודה נפיש,

רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי?

ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש,

רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עבדי?

אפשר דגחין וחליף תותיה.

44. כז, ב

רפ"י

מפני אהל הטומאה. שמא יפול כזית מת אצל האילן והרי הענפים ארוכים מאהילין עליו ועל עוברי הדרכים ומביאים עליהם את הטומאה:

ושדי התם. על האילן ומתוך שענפיו רבים הטומאה עומדת שם ואינה נופלת לארץ ובני אדם עוברים תחתיה ואי לא חיישינן אלא להכי בדחלולי בעלמא סגי ליה לקוץ אחד אחד מבינתים כדי להרחיק אויר ביניהם ולא תעמוד שם טומאה:

קמ"ל. מתניתא דאפילו לא נותר בו אלא ענף אחד מזיק הוא את הרבים:

"רבי שמעון אומר:

כל האילן - בנגד המשקולת, מפני הטומאה".

תנא:

"מפני אהל הטומאה".

פשיטא!

"מפני הטומאה" תנו!

אי ממתניתין - הוה אמינא: דלמא מייתי עורב טומאה וְשְׂדֵי הָתָם, וְסָגִיא בְּדַחְלוּלֵי בְּעֵלְמָא, קָא מְשַׁמְעֵ לָן.

הדרן עלך לא יחפור